

ХМЕЛЬНИЦЬКА ОБЛАСНА РАДА
ХМЕЛЬНИЦЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ УПРАВЛІННЯ ТА ПРАВА

ЗАТВЕРДЖЕНО

_____ Л. І. Чорний
(підпис) (ініціали, прізвище)

_____ 2019 року

М.П.

НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНІ МАТЕРІАЛИ
з навчальної дисципліни
«ТЕОРІЯ ТА ПРАКТИКА ПОСЕРЕДНИЦТВА І МЕДІАЦІЇ»
для підготовки фахівців на другому освітньому рівні
здобувачів вищої освіти ступеня магістр
за спеціальністю 081 Право
галузі знань 081 Право
за денною формою навчання

м. Хмельницький
2019

ЗМІСТ

Стор.

1.	Структура вивчення навчальної дисципліни		
1.1.	Тематичний план навчальної дисципліни		3
1.2.	Лекції		3
1.3.	Семінарські (практичні, лабораторні) заняття		6
1.4.	Самостійна робота студентів		21
1.5.	Індивідуальні завдання		22
1.6.	Підсумковий контроль		31
2.	Схема нарахування балів		32
3.	Рекомендовані джерела		34
4.	Інформаційні ресурси в Інтернеті		38

1. Структура вивчення навчальної дисципліни

1.1. Тематичний план навчальної дисципліни

№ теми	Назва теми	Кількість годин											
		Денна форма навчання						Заочна форма навчання					
		Усього	у тому числі					Усього	у тому числі				
			Лекції	Сем. (прак).	Лабор.	Ін.зав.	СРС		Лекції	Сем. (прак).	Лабор.	Ін.зав.	СРС
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14
1.	Альтернативне вирішення спорів (АВС)	4	1	1	-	-	2	3	1	-	-	-	2
2.	Загально-правова характеристика посередництва як способу вирішення правових спорів	12	1	1	-	-	10	11	1	-	-	-	10
3.	Медіація як основний вид посередництва	6	1	1	-	-	4	6	1	1	-	-	4
4.	Організація медіації	8	3	3	-	-	2	4	1	1	-	-	2
5.	Роль посередника (медіатора) у медіації	8	2	2	-	-	4	7	1	2	-	-	4
6.	Фіксування медіації. Медіаційна угода	8	2	2	-	-	4	5	1	-	-	-	4
7	Медіація та юридична діяльність	19	1	2	-	-	16	17	1	-	-	-	16
8	Медіація та судочинство	19	1	2	-	-	16	17	1	-	-	-	16
9	Медіація як спосіб вирішення цивільно-правових спорів	11	1	2	-	-	8	15	1	2	-	-	12
10	Комерційна медіація	9	1	2	-	-	6	13	1	2	-	-	10
11	Сімейна медіація	6	2	2	-	-	2	13	1	2	-	-	10
12	Посередництво у трудових спорах. Корпоративна медіація	10	2	2	-	-	6	9	1	2	-	-	6
	Всього годин:	120	18	22	-	-	80	120	12	12	-	-	96

1.2. Лекції

№ з/п	Назва і план теми	Кількість годин
1	2	3
1	Тема 1. Альтернативне вирішення правових спорів (АВС).	1
	Альтернативного вирішення спорів (АВС): поняття, значення, місце в механізмі захисту прав особи Виникнення та розвиток АВС (в т.ч. посередництва та медіації) в	

	<p>Україні та закордоном.</p> <p>Класифікація способів АВС (основні та комбіновані; обов'язкові та добровільні способи АВС)</p> <p>Переваги та недоліки АВС порівняно із способами юрисдикційного захисту.</p> <p>Межі застосування способів альтернативного вирішення правових спорів (АВС).</p>	
2	Тема 2. Загально-правова характеристика посередництва як способу вирішення правових спорів	1
	<p>Поняття, значення посередництва як способу АВС</p> <p>Характерні ознаки посередництва як способу АВС</p> <p>Види посередництва: фасилітація, консоліація, медіація, їх порівняльно-правова характеристика.</p> <p>Структура/процедура посередництва.</p> <p>Правове регулювання посередництва в Україні та зарубіжних країнах.</p> <p>Практика застосування посередництва в Україні. Міжнародний досвід застосування посередництва для врегулювання/вирішення правових спорів.</p>	
3	Тема 3. Медіація як основний вид посередництва	1
	<p>Поняття та значення медіації як способу АВС.</p> <p>Особливості медіації як виду посередництва.</p> <p>Види/моделі медіації.</p> <p>Принципи медіації (добровільність, рівноправ'я сторін, нейтральність та незалежність медіатора, конфіденційність).</p> <p>Взаємодія медіації та інших способів вирішення правових спорів.</p> <p>Порівняльно права характеристика медіації та юрисдикційних способів вирішення правових спорів</p>	
4	Тема 4. Організація медіації	3
	<p>Організація медіаційної діяльності: індивідуальна, в складі організації та об'єднання медіаторів.</p> <p>Ініціювання/призначення медіації.</p> <p>Особливості підготовки до медіації. Попередні зустрічі сторін спору з медіатором.</p> <p>Процедура медіації: вступне слово медіатора, виступи сторін, з'ясування інтересів, визначення спірних питань, формування пропозицій щодо шляхів вирішення спору, вибір рішення.</p> <p>Рішення за результатами медіації та його виконання</p>	
5	Тема 5. Роль посередника (медіатора) у медіації	2
	<p>Медіатор як суб'єкт здійснення медіації.</p> <p>Вимоги, яким повинен відповідати медіатор.</p> <p>Стилі переговорного процесу в медіації. Етичні аспекти медіації.</p> <p>Інструменти медіатора: фрейм, підстроювання (раппорт), віддзеркалювання, «Правильні питання», перефразування, активне слухання, рефреймінг тощо, особливості використання.</p> <p>Робота медіатора з інформацією. Оцінка ризиків, робота з цифрами, тест на реальність, запобігання постконфлікту.</p> <p>Рішення за результатами медіації та його виконання</p>	
6	Тема 6. Фіксування медіації. Медіаційна угода	2
	<p>Фіксування медіації та конфіденційність</p> <p>Способи фіксування медіації (документи, технічні засоби)</p> <p>Документальне оформлення ініціювання/призначення медіації (акт суду, запрошення, заяви, застереження/договір щодо проведення</p>	

	процедури медіації) Фіксування перебігу медіації Оформлення результатів медіації. Основні вимоги до змісту медіаційної угоди. Правові та процесуальні наслідки укладення сторонами спору медіаційної угоди.	
7	Тема 7. Медіація та юридична діяльність	
	Медіація і право. Право в медіації. Значення медіації для юридичної діяльності. Значення юридичної діяльності для медіації. Медіація в окремих видах юридичної діяльності:	1
8	Тема 8. Медіація та судочинство	1
	Взаємозв'язок і взаємодія медіації та судочинства. Медіація як повноцінна заміна судового способу вирішення правових спорів. Медіація як доповнення формальної судової процедури. Судова (інтегрована) медіація: поняття, значення, види. Особливості судової медіації.	
9	Тема 9. Медіація як спосіб вирішення цивільно-правових спорів.	1
	Поняття та особливості медіації як способу вирішення цивільно-правових спорів. Медіаційні техніки вирішення цивільно-правових спорів.	
10	Тема 10. Комерційна медіація	1
	Особливості комерційної медіації як способу вирішення цивільно-правових спорів. Види комерційної медіації. Оформлення результатів комерційної медіації.	
11	Тема 11. Сімейна медіація	2
	Поняття та значення сімейної медіації. Особливості сімейної медіації. Медіабельність сімейних конфліктів. Специфіка медіації за участі малолітніх та неповнолітніх осіб. Психолог як суб'єкт медіації.	
12	Тема 12. Посередництво у трудових спорах. Корпоративна медіація	2
	Трудові спори, їх специфіка. Способи альтернативного вирішення трудових спорів (примирна комісія, трудовий арбітраж, посередництво тощо). Медіація як один із способів альтернативного вирішення трудових спорів Особливості корпоративної медіації.	
	ВСЬОГО	18

1.3. Семінарські заняття

Семінарське заняття 1

Тема 1. Альтернативне вирішення спорів (АВС).

Тема 2. Загально-правова характеристика посередництва як способу вирішення правових спорів

Питання для усного опитування та дискусії

1. Альтернативного вирішення спорів (АВС): поняття, значення, місце в механізмі захисту прав особи
2. Класифікація способів АВС (основні та комбіновані; обов'язкові та добровільні способи АВС)
3. Поняття, значення та характерні ознаки посередництва як способу АВС
4. Види посередництва: фасилітація, консоліація, медіація, їх порівняльно-правова характеристика.
5. Структура/процедура посередництва.

Методичні вказівки

Ключовими термінами, на розумінні яких базується засвоєння навчального матеріалу теми, є: альтернативне вирішення правових спорів (АВС), посередництво, потреба, інтерес.

З метою глибокого засвоєння навчального матеріалу при самостійному вивченні теми студенту варто особливу увагу зосередити на таких аспектах:

При опрацюванні матеріалу необхідно пам'ятати, що «Альтернативне вирішення спорів» або «АВС» («Alternative Dispute Resolution» або «ADR») – це сукупність саме неюрисдикційних способів вирішення/врегулювання конфліктів (спорів), у результаті застосування яких конфліктуючі сторони отримують такий варіант вирішення спору, який враховує їх інтереси і тому є максимально взаємоприйнятним для них. АВС виступають своєрідною альтернативою щодо офіційного правосуддя.

Аналізуючи АВС слід звернути увагу на співвідношення та взаємодію АВС з системою юрисдикційного (в т.ч. судового) вирішення юридичних спорів та місце АВС в механізмі захисту прав особи. АВС об'єднує у собі найбільш гнучкі та динамічні засоби подолання правових конфліктів. Тому перевагами таких способів порівняно із юрисдикційним захистом є те, що їх застосування дозволяє мінімізувати час між моментом виникнення конфлікту та часом застосування АВС, що надає змогу вирішити спір максимально оперативно. Також АВС вирізняються добровільністю та конфіденційністю, процедура вирішення спорів максимально спрощена та не потребує значних затрат фінансових, організаційних чи інших ресурсів порівняно із судовою. Більше того, застосування способів АВС дозволяють не просто ліквідувати конфлікт, а й примирити конфронтуючі сторони. Ці властивості АВС не тільки вирізняють їх серед форм захисту, але й є особливо цінними для вирішення спорів, які за своєю природою виходять за межі права і в яких принципово важливим є збереження в майбутньому нормальних відносин між сторонами конфлікту (сімейні, спадкові, трудові тощо).

Водночас слід визнати, що, незважаючи на вказані вище переваги АВС, існують обставини, що обмежують їх застосування. Тому вирішення питання про застосування АВС залежить від обставин кожного конкретного спору. Недоліки зводяться до мінімуму, а переваги максимальні там, де з усього різноманіття способів АВС обирається той, що оптимально відповідає потребам сторін спору, характеру спірної ситуації і конкретним обставинами справи.

У світовій практиці застосовується значна кількість способів АВС, як самостійно, так і в комплексі з юрисдикційними процедурами, як-от: переговори (*negotiation*), посередництво, в т.ч. медіація (*mediation*), арбітраж (*arbitration*), нейтральне (в т.ч. експертне) встановлення обставин (*neutral factfinding, neutral evaluation, neutral expert factfinding*), мед-арб (*med-arb, co-*

med-arb), міні-суд (*mini-trial*), спрощений суд присяжних (*summary jury trial*), приватне судочинство (*private tribunal*) або «суддя напрокат» (*rent-a-judge*) тощо.

Таке розмаїття способів АВС дозволяє класифікувати їх на види за різними критеріями.

Найбільш традиційним є розподіл способів АВС дозволу правових конфліктів на *основні* й комбіновані. До основних належать: переговори, посередництво, арбітраж. Елементи цих трьох «основних» форм є складовою частиною багатьох інших процедур, які в зв'язку з цим отримали назву комбінованих, як-от: нейтральне (в т.ч. експертне) встановлення обставин, мед-арб, міні-суд, спрощений суд присяжних, приватне судочинство тощо.

Усі способи АВС мають свої унікальні особливості. Водночас при підготовці до даного заняття слід звернути увагу саме на посередництво, спосіб АВС який займає особливе місце серед способів альтернативного вирішення спорів. Так, на практиці непоодинокими є ситуації, коли існують проблеми із взаєморозумінням між конфліктуючими сторонами і є велика ймовірність допустити помилки, що можуть призвести до затягування конфлікту на більш довгий час та його ескалації. Ефективному вирішенню таких спорів сприяє залучення посередника. Безсумнівними перевагами посередництва є його гнучкість, універсальність та економічна доступність. Крім того, ця процедура спрямована на діалог між учасниками конфлікту і посередником і, що найбільш важливо, на діалог конфліктуючих сторін між собою, а тому ефективність цього способу досить висока.

Необхідність обробки значного обсягу інформації в ході посередництва, з'ясування певної спільності та взаємозв'язку інтересів сторін, посилення їхньої взаємної довіри й готовності до спільного пошуку збалансованого вирішення конфлікту обумовлює поетапність цієї примирної процедури. Звісно структура посередництва залежить від його виду та особливостей конкретного спору, що є предметом врегулювання, водночас, можна виділити етапи, як правило, присутні в більшості процедур. Так, першим етапом є ініціювання процедури, на якому відбувається вибір виду посередництва, який найбільше відповідає потребам сторін конфлікту та конкретного посередника чи відповідної організації, документальне оформлення (де це потрібно) угоди про відповідні послуги.

Наступним етапом є налагодження комунікації сторін. Тут посередник здійснює збір повної інформації про конфлікт на поточний момент і вживає заходів щодо спонукання сторін до діалогу. В окремих видах посередництва функції посередника щодо початку та налагодження комунікації вичерпуються визначенням часу, місця та допомогою в організації проведення зустрічі сторін. При цьому в подальшому діалозі він може не брати активної участі (наприклад, «добрі послуги»), в інших — посередник може активно співпрацювати з усіма учасниками до моменту кінцевого вирішення конфлікту (наприклад, медіація, консоліація).

На етапі взаємодії учасників посередництва посередник забезпечує конструктивне обговорення проблеми. З цією метою він може надавати допомогу в організації спілкування, гасити надмірну емоційність сторін та створювати комфортну атмосферу спілкування, зміщувати акценти в діалозі, звертати увагу учасників на певні факти, надавати допомогу в пошуку вирішення конфлікту.

Завершальним етапом посередництва є перевірка виконання домовленостей. Оскільки фактично рішення щодо способу врегулювання конфлікту приймають сторони, саме вони відповідають за виконання угоди, досягнутої в результаті діалогу. Водночас своєрідний контроль посередника в цьому випадку дозволяє останньому побачити, чи ефективною була примирна процедура. Якщо ж виявлено проблеми виконання, посередник може своєчасно посприяти сторонам у подоланні труднощів з виконанням і проаналізувати, якими упущеннями під час посередництва вони обумовлені та не допустити їх у майбутньому.

Семінарське заняття 2, 3

Тема 3. Медіація як основний вид посередництва.

Тема 4. Організація медіації

Питання для усного опитування та дискусії

1. Поняття, значення та характерні ознаки медіації як способу АВС.
2. Принципи медіації (добровільність, рівноправ'я сторін, нейтральність та незалежність медіатора, конфіденційність).
3. Види/моделі медіації.
4. Організація медіаційної діяльності: індивідуальна, в складі організації та об'єднання медіаторів
5. Ініціювання/призначення медіації.
6. Особливості підготовки до медіації.
7. Процедура медіації: вступне слово медіатора, виступи сторін, з'ясування інтересів, визначення спірних питань, формування пропозицій щодо шляхів вирішення спору, вибір рішення.
8. Рішення за результатами медіації та його виконання

Методичні вказівки

Ключовими термінами, на розумінні яких базується засвоєння навчального матеріалу теми, є: АВС, медіація, медіатор, медіаційна угода, добровільність, рівноправність сторін, конфіденційність, нейтральність, незалежність та об'єктивність медіатора.

З метою глибокого засвоєння навчального матеріалу при самостійному вивченні теми студенту варто особливу увагу зосередити на таких аспектах:

При опрацюванні матеріалу студентам необхідно пам'ятати, що Медіація (від лат. medius — займати середину між двома точками зору або сторонами, mediatio — посередництво) – вид посередництва, що передбачає взаємодію сторін конфлікту та незалежного, нейтрального, кваліфікованого посередника — медіатора, який сприяє останнім у відновленні комунікації, обговоренні конфлікту та пошуку способів його вирішення або взаємовигідного (взаємоприйняттого) для них врегулювання конфлікту.

Саме ця примирна процедура наразі імплементується в національний механізм захисту прав особи як найбільш універсальний вид посередництва.

В різних країнах процедури медіації мають багато спільного, утім їх роль у механізмі захисту прав людини і взаємодія з юрисдикційною захистом відрізняються. Залежно від взаємодії з юрисдикційною формою захисту виділяють 1) судову («присудову», «інтегровану») та 2) позасудову (неінтегровану) медіацію. В першому випадку даний спосіб АВС застосовується під час судового провадження за сприяння суду, в другому – незалежно від існування судового процесу виключно за бажанням сторін спору.

Залежно від моделі поведінки медіатора розмежовують три види медіації: 1) медіація при пасивній участі медіатора – медіатор в процесі посередництва лише сприяє налагодженню комунікації між сторонами конфлікту; 2) медіація при активній участі медіатора – медіатор поряд з налагодженням комунікації між сторонами конфлікту може давати оцінку окремим фактам або позиціям сторін (наприклад, висловлювати свою думку про ймовірне рішення по справі, якщо спір буде передано на розгляд суду); 3) Трансформативна медіація – медіатор не тільки сприяє комунікації між сторонами для врегулювання конкретного спору, але й відновленню нормальних відносин сторін.

За загальним правилом застосування медіації для вирішення конкретного правового спору здійснюється за спільним рішенням конфліктуючих сторін. Водночас в країнах, де поряд з добровільною застосовується модель обов'язкової, судової медіації звернення до медіатора може бути рекомендовано або призначено судом.

Посередники-медіатори можуть здійснювати медіаційну діяльність індивідуально, в складі організації та об'єднання медіаторів. Процедура медіації в різних країнах має свої особливості, проте в більшості випадків, вона здійснюється в кілька етапів, як от: вступне слово медіатора; виступи (презентація) сторін; формулювання порядку денного, з'ясування інтересів сторін, визначення спірних питань; формування пропозицій щодо шляхів вирішення спору (висування альтернативних рішень), оцінка й вибір рішень, досягнення угоди та її оформлення.

На відміну від інших видів посередництва, при медіації посередник, допомагаючи сторонам, не може наперед спрогнозувати, які потреби та інтереси сторін будуть виявлені в ході обговорення і яким чином сторони вирішать їх задовольнити. В процесі посередництва медіатор допомагає сторонам виявити їх реальні потреби та інтереси, необхідність задоволення яких спровокувала конфлікт, доступні сторонам способи задоволення їх потреб та інтересів і можливі шляхи врегулювання конфлікту. При цьому посередник не може нічого радити сторонам чи пропонувати власні варіанти вирішення їх конфлікту.

За результатами вивчення теми студенти повинні визначати поняття та характерні ознаки медіації як виду посередництва та способу АВС, розрізняти моделі медіації, знати умови застосування конкретних видів медіації та особливості їх процедур.

Семінарське заняття 4

Тема 5. Роль посередника (медіатора) у медіації

Питання для усного опитування та дискусії

1. Медіатор як суб'єкт здійснення медіації.
2. Вимоги, яким повинен відповідати медіатор.
3. Інструменти медіатора: фрейм, підстроювання (раппорт), віддзеркалювання, «Правильні питання», перефразування, активне слухання, рефреймінг тощо, особливості використання.
4. Робота медіатора з інформацією.
5. Рішення за результатами медіації та його виконання

Методичні вказівки

Ключовими термінами, на розумінні яких базується засвоєння навчального матеріалу теми, є: альтернативне вирішення правових спорів (АВС), медіація, медіатор, медіаційна угода, конфіденційність, нейтральність, незалежність та об'єктивність медіатора

З метою глибокого засвоєння навчального матеріалу при самостійному вивченні теми студенту варто особливу увагу зосередити на таких аспектах:

Завданням медіації є налагодження комунікації між конфліктуючими сторонами таким чином, щоб останні могли зрозуміти і донести один до одного свої реальні потреби та інтереси, незадоволеність яких обумовила виникнення конфлікту та самостійно знайти взаємоприйнятні способи їх задоволення, а якщо ж це зробити неможливо, то знайти взаємоприйнятний варіант вирішення конфлікту та ліквідації його негативних наслідків. Очевидно, що для того, щоб досягнути такого результату, посередник-медіатор повинен бути фахівцем своєї справи.

Європейський кодекс поведінки медіатора (*European Code of Conduct for Mediators of 2 June 2004*) визначає, що медіатори повинні бути компетентними та мати необхідні знання у сфері медіації. Важливими чинниками є належне навчання та постійне вдосконалення їх теоретичних і практичних навичок у сфері медіації з урахуванням усіх, що стосуються до цього стандартів або вимог, пов'язаних з їх акредитацією. Коли йдеться про «судову медіацію», посередником взагалі виступають судді в межах державного судочинства.

При аналізі вимог до особи медіатора, студентам слід пам'ятати, що конкретні вимоги до особи медіатора в кожній країні різняться: в різних країнах встановлюється віковий ценз, вимоги щодо освіти та підготовки медіатора, його громадянства тощо. Водночас у всіх країнах спільною вимогою до медіатора є вимога професійно виконувати свої обов'язки, з дотриманням повної незалежності, нейтралітету та об'єктивності. Це обумовлено змістом п. 17 Директиви 2008/52/ЄС щодо окремих аспектів медіації в цивільних та комерційних справах (*Directive of the European Parliament and of the Council of 21 May 2008 on certain aspects of mediation in civil and commercial matters*), відповідно до якого медіаторам рекомендовано володіти інформацією про зміст Європейського кодексу поведінки медіатора (*European Code of Conduct for Mediators of 2 June 2004*), яким визначено, що медіатор не вправі діяти або продовжувати діяти (якщо він вже

почав медіацію) без з'ясування попередньо всіх обставин, які можуть або могли б вплинути на його незалежність або викликати конфлікт інтересів. Обов'язок з'ясування таких обставин залишається обов'язковою вимогою впродовж всього процесу медіації. Також медіатор завжди повинен діяти абсолютно об'єктивно стосовно кожної зі сторін і прагнути надавати послуги кожній зі сторін щодо медіації однаковим чином (п. 2.1, 2.2).

Медіатори можуть здійснювати медіаційну діяльність індивідуально, в складі організації та об'єднання медіаторів. Конкретний склад медіаторів залежить від особливостей конфліктної ситуації, що є предметом обговорення в ході медіації.

Особливості конкретного спору впливають і на модель поведінки медіатора в примирній процедурі, і на вибір методики, яку він застосовуватиме при спілкуванні із сторонами.

Загалом, для відновлення комунікації та співпраці між сторонами спору щодо обговорення та пошуку шляхів вирішення/врегулювання конфлікту медіатор використовує широкий інструментарій: активне слухання, рапорт, фрейми та рефреймінг, луна-повтор, «правильні питання», перефразування, «віддзеркалення» тощо.

Слід підкреслити, що медіацію можна вважати успішно завершеною лише в тому випадку, коли умови примирення будуть не лише погоджені, а й фактично виконані сторонами в добровільному порядку. Для цього медіатору слід дуже ретельно працювати з інформацією, що її повідомляють сторони: з однієї сторони він не повинен приймати все на віру, а з іншої вимагати докази щодо будь-якого твердження теж було б невірним. Оцінюючи інформацію медіатор керується власним досвідом, логікою, а також реакцією на повідомлену інформацію інших сторін медіації (погоджуються вони з повідомленнями фактом и заперечують) тощо. Усі розрахунки, якщо такі потрібні для врегулювання конфлікту, повинні бути точними (приблизні цифри можуть застосовуватись тільки на етапі виступів сторін, і повинні бути уточнені до початку формулювання варіантів рішень). Самі варіанти рішень, що їх запропонують сторони повинні бути «протестовані на реальність» медіатором.

Крім того, як правило, рішення, яке сторони прийняли самостійно та вважають його правильним і справедливим для себе, як правило, виконується ними також добровільно. Водночас завданням медіатора є контроль за процесом виконання прийнятої сторонами домовленості. Якщо під час виконання медіаційної угоди у сторін виникають розбіжності, медіатор може і повинен допомогти в їх врегулюванні шляхом проведення додаткових зустрічей. З цією метою він може надавати сторонам інформаційну підтримку. Наприклад, медіатор може проконсультувати, в які структури слід звернутись для окремих юридичних дій з виконання зобов'язань, передбачених медіаційною угодою.

Семінарське заняття 5

Тема 6. Фіксування медіації. Медіаційна угода

Питання для усного опитування та дискусії

1. Фіксування медіації та конфіденційність
2. Способи фіксування медіації (документи, технічні засоби)
3. Документальне оформлення ініціювання/призначення медіації (акт суду, запрошення, заяви, застереження/договір щодо проведення процедури медіації)
4. Фіксування перебігу медіації та оформлення результатів медіації.
5. Основні вимоги до змісту медіаційної угоди.

Методичні вказівки

Ключовими термінами, на розумінні яких базується засвоєння навчального матеріалу теми, є: АВС, медіація, медіатор, медіаційна угода, конфіденційність, нейтральність, незалежність та об'єктивність медіатора

З метою глибокого засвоєння навчального матеріалу при самостійному вивченні теми студенту варто особливу увагу зосередити на таких аспектах:

Директивою 2008/52/ЄС щодо окремих аспектів медіації в цивільних та комерційних справах (*Directive of the European Parliament and of the Council of 21 May 2008 on certain aspects of mediation in civil and commercial matters*) як один із основоположних принципів медіації регламентує *принцип конфіденційності*. Цей принцип передбачає, що будь-яка інформація, отримана

на всіх етапах процесу медіації або пов'язана з нею, не підлягає розголошенню, в т.ч. пропозиції одній зі сторін про застосування процедури медіації, відомості про готовність сторін до участі в проведенні процедури; факт, що медіація буде проведена або вже мала місце.

Така захищеність інформації про медіацію спонукає сторін до відкритості у висловлюваннях у процесі їх участі в медіації, що, у свою чергу, забезпечує можливість надання ними повної інформації про обставини справи, водночас це не означає, що медіація не фіксується.

Документально може оформлятися ініціювання/призначення медіації. Так, наприклад судова медіація, як правило призначається судом, про що постановляється відповідний судовий акт. Про медіацію як спосіб врегулювання можливого спору може бути зазначено в основному правочині у формі застереження або сторони можуть укласти договір щодо проведення процедури медіації після виникнення спору тощо. Крім того, в процесі медіації часто застосовуються різноманітні нотатки та ілюстраційний матеріал, а за результатами успішно проведеної медіації сторони добровільно приймають взаємовигідне рішення, яке оформляється письмово у формі договору (медіаційної угоди).

Дія принципу конфіденційності не виключає фіксування медіації, а обмежує можливість використання відповідних записів. Так, будь-які записи, що здійснюються в процесі медіації повинні бути знищені, а документи, що надавались сторонами повертаються їм. Документи, якими фіксуються початок медіації та її результати зберігаються і за згодою всіх сторін медіації можуть бути оприлюднені в тих межах, в яких це необхідно для виконання домовленостей досягнутих в процесі медіації.

Слід звернути увагу, що законодавчо не встановлено вимог до змісту документів, якими ініціюється медіація чи оформляються її результати. За загальним правилом такі документи оформляються в одному примірнику для кожної сторони, що братиме/брала участь у медіації, та медіатора. Крім того у процесі оформлення медіаційної угоди, в першу чергу, оформляються ті пункти, по яких готовність учасників до домовленостей найбільш висока.

Водночас оформлення результатів медіації не завжди обмежується укладенням тільки медіаційної угоди. Залежно від обставин конкретного спору, предмета спору, виду медіації домовленості сторін можуть оформлятися іншими документами (мировою угодою, ухвалою суду, наказом, правочином тощо).

Семінарське заняття 6

Тема 7. Медіація та юридична діяльність

Питання для усного опитування та дискусії

1. Значення медіації для юридичної діяльності.
2. Значення юридичної діяльності для медіації.
3. Медіація в окремих видах юридичної діяльності:

Методичні вказівки

Ключовими термінами, на розумінні яких базується засвоєння навчального матеріалу теми, є: АВС, медіація, медіатор, медіаційна угода, юридична діяльність, судочинство.

З метою глибокого засвоєння навчального матеріалу при самостійному вивченні теми студенту варто особливу увагу зосередити на таких аспектах:

При опрацюванні матеріалу необхідно пам'ятати, що в Україні медіація не отримала законодавчого оформлення. Фактично в силу своєї диспозитивної природи такий спосіб АВС

може існувати і без правової регламентації. Тому серед юристів висловлювалась точка зору про те, що медіація – це скоріше творчий процес або мистецтво розв’язання конфліктної ситуації, це комплекс етичних прийомів поведінки, правил мирного спілкування, тому медіацію неможливо і некоректно обмежувати рамками закону. Як відмічають дослідники, успішне завершення медіації багато в чому залежить від бажання сторін вести переговори та шукати компромісні рішення, від співпраці сторін та професіоналізму медіатора. На ці фактори не впливає владний припис держави щодо обов’язкового проведення медіації в тих чи інших справах, не залежать вони і від того, наскільки детально регламентовано процедуру медіації, яку освіту, фах має медіатор, скільки годин він навчався і чи наявні у нього сертифікати і дипломи. Так, наприклад, у випадку виникнення конфлікту в трудовому колективі керівник може виступити медіатором між підлеглими йому працівниками, незалежно від того, чи є він професійним медіатором, включеним до будь-якого реєстру. Якщо є бажання у сторін спору знайти вихід із конфліктної ситуації і посередник володіє відповідними навичками, медіація буде успішною. Більше того, в силу конфіденційності медіації фактично, без згоди її учасників довести факт застосування цієї процедури конкретними особами дуже проблематично, а отже, і складно проконтролювати.

Разом з тим, в Україні назріла потреба у створенні правової бази медіації. Це обумовлено в першу чергу необхідністю використання її потенціалу для вирішення не будь-яких конфліктів, а саме правових спорів та забезпечення її ефективної взаємодії з існуючим в Україні механізмом захисту прав, в першу чергу з судовим процесом. Адже якісне законодавче регулювання є важливою гарантією ефективного застосування медіації, оскільки з однієї сторони привертає увагу до таких способів вирішення спорів та стимулює їх поширення, а з іншої – формує відповідну суспільну свідомість. Закріплюючи той чи інший спосіб вирішення спору, законодавець визнає його, а визнаючи процедуру держава, визнає і її результат як правомірний та прийнятний для відповідного суспільства. Відповідно свідомість членів суспільства переорієнтовується на мирне співіснування та вирішення конфліктів на засадах примирення.

Більше того, вбачається, що при проведенні медіації медіатору потрібні правові знання. Адже для врегулювання правових спорів медіаційна угода, яка укладається за результатами медіації, повинна відповідати вимогам чинного законодавства, інакше вона не зможе слугувати підставою для закриття судового провадження.

Участь юриста в процедурі посередництва в якості медіатора відрізняється певною специфікою від виконання ролі медіатора іншими особами (конфліктологами, психологами, соціологами та ін.), оскільки юрист є кваліфікованим фахівцем і розуміючи можливі наслідки звернення до суду (такі як реальні строки судового провадження, можливість апеляційного та касаційного переглядів, вартість юридичного супроводу судового провадження, можливі проблеми примусового виконання судового рішення) може дати сторонам спору додатковий стимул для вирішення спору на засадах примирення.

Незважаючи на достатньо універсальний характер медіації як способу АВС слід пам’ятати, що не всі правові спори підлягають врегулюванню шляхом посередництва, оскільки не всі вони володіють достатньою «медіабельністю». Тому даний вид посередництва отримав поширення не у всіх видах юридичної діяльності.

Так, у зв’язку з кризою кримінальної репресії як методу кримінально-правового регулювання та поширенням практики відновного правосуддя, що передбачає можливість укладення угоди між жертвою та правопорушником, достатньо популярною в останні роки медіація стала в адвокатській діяльності.

Доволі часто у практиці нотаріуса трапляються випадки, коли особи, які звертаються не можуть досягнути згоди, наприклад, під час оформленні спадкових прав або при обговоренні проєктів договору про участь у вихованні та утриманні дитини тощо. У такій ситуації сторонам необхідно домовлятися безпосередньо в кабінеті нотаріуса з його допомогою. Як свідчить нотаріальний досвід і законодавство зарубіжних країн (наприклад, Німеччини) в подібній ситуації участь нотаріуса в якості медіатора є дуже продуктивною, оскільки дозволяє не тільки

ефективно ліквідувати усі неузгодженості та запобігти ескалації конфлікту, але й юридично грамотно оформити права заінтересованих осіб.

Крім того у зв'язку з перевантаженістю судів все більше популярності отримує ідея інтегрованої (судової) медіації, відповідно до якої остання повинна стати складовим елементом процесуальної судової процедури.

Семінарське заняття 7 **Тема 8. Медіація та судочинство**

Питання для усного опитування та дискусії

1. Взаємозв'язок і взаємодія медіації та судочинства.
2. Судова (інтегрована) медіація: поняття, значення, види.
3. Особливості судової медіації.

Методичні вказівки

Ключовими термінами, на розумінні яких базується засвоєння навчального матеріалу теми, є: АВС, медіація, медіатор, медіаційна угода, юридична діяльність, судочинство.

З метою глибокого засвоєння навчального матеріалу при самостійному вивченні теми студенту варто особливу увагу зосередити на таких аспектах:

В Україні система захисту цивільних прав та інтересів формується переважно за рахунок юрисдикційних органів (основною була і залишається судова форма захисту). З прийняттям нової редакції ЦПК, ГПК КАС України у 2017 році у судовий процес вже було введено нову процедуру – «Врегулювання спору за участю судді», яка по своїй суті є різновидом консоліації, натомість можливість проведення медіації та її вплив на судовий процес національним механізмом захисту прав особи формально не закріплено. Тому при підготовці до заняття студентам слід звернути увагу на позитивний досвід зарубіжних країн.

Зокрема в Республіці Білорусь у 2004 році вперше на просторі Співдружності Незалежних Держав інститут медіації було закріплено в ГПК РБ. Також з квітня 2014 запущено пілотний проект з впровадження в цивільне судочинство примирних процедур за участю судді (судова медіація) розпочато в Республіці Казахстан.

Перед українським законодавцем також постало питання щодо того, яку модель медіації запровадити в Україні і як вона має взаємодіяти із національним судочинством.

Домінуючими з цього приводу є дві концепції: 1) концепція інтегрованої (судової) медіації, відповідно до якої остання повинна стати складовим елементом процесуальної судової процедури; 2) концепція неінтегрованої (приватної) медіації, прихильники якої розглядають її як автономний спосіб АВС, який повинен функціонувати паралельно з судовим процесом, в ідеалі – передувати йому (такий задум покладено в основу діяльності медіаторних груп, які вже функціонують на території України).

Судова медіація – це примирна процедура врегулювання правового спору між сторонами судового процесу за сприяння судді та/або працівника апарата суду, який здійснює примирні процедури. Водночас судова медіація не є складовим елементом судового процесу, її назва походить від того, що посередником при такій медіації виступає суддя або працівник апарату суду. При цьому принципи організації та проведення даного способу АВС не відповідають принципам цивільного процесуального права.

Ідея запровадження саме судової медіації в Україні виглядає вельми привабливою. Адже практика застосування цієї моделі свідчить, що навіть якщо медіація не закінчилася примиренням, то сторони починають вести себе інакше в судовому процесі: вони слухають один одного; вентилують емоції; чітко формують свої вимоги; припиняють зловживати своїми правами (є в судові засідання, надають у термін всі необхідні документи тощо), відповідно, процес розгляду справи йде швидше і якісніше

Також слід пам'ятати, що в світовій практиці застосовуються різні види судової медіації:

Добровільна судова медіація - має місце лише у випадку, коли за проведення медіації з власної волі виступають всі сторони правового спору.

Обов'язкова судова медіація - має місце за вказівкою суду незалежно від волі сторін правового спору.

Найбільш ефективною є саме добровільна судова медіація. Показовим з цього приводу є досвід Великобританії на Канади, який свідчить, що добровільна медіація більш ефективна ніж обов'язкова (результативність останньої майже вдвічі нижча ніж при застосуванні добровільної процедури).

З огляду на це вбачаються невиправданими надмірна формалізація медіації. Суд як орган держави має пропагувати примирні процедури, зокрема, повідомити сторонам про існування медіації, роз'яснити її переваги і повідомити, де можна скористатись такою послугою, після чого, як мінімум, оголосити перерву для надання сторонам можливості звернутися до медіатора. Якщо ж сторони укладуть угоду про проведення медіації, суд має визначати форму ускладнення, яка має застосовуватись в процесі виходячи з прогнозованого строку медіації. Не у всіх випадках потрібно зупиняти провадження, якщо медіація в конкретній справі не потребує багато часу, доречно застосовувати інститут відкладення судового розгляду.

Дискусійним в юридичній доктрині залишається і питання про те, ким повинен бути медіатор. Представники концепції судової медіації розглядають кілька можливостей для правового оформлення статусу медіатора. По-перше, *медіатором, на їх думку, може виступати* суддя–медіатор, якого при цьому звільнено від обов'язку здійснювати судочинство в даній судовій справі. По-друге, вони допускають можливість *виступати медіатором спеціально підготовленого працівника апарату суду*.

В той же час здійснення медіації суддею–медіатором видається не зовсім вірним. Адже суддя – це уповноважена особа судового органу, з огляду на це він повинен діяти в межах компетенції, визначеної для нього законом, в тому числі підпорядковуватись вимогам процесуальної форми. За таких умов слід або вводити особливу процесуальну процедуру, яка б відповідала принципам медіації, а не цивільного процесуального права, або спосіб примирення, який застосовуватимуть судді, не буде кваліфікуватись як медіація. Аналіз змісту чинних процесуальних кодексів України дозволяє нам стверджувати про наявну можливість залучення в процес медіатора – працівника апарату суду, фахівця у галузі права без суттєвих змін процесуального законодавства України.

Семінарське заняття 8

Тема 9. Медіація як спосіб вирішення цивільно-правових спорів.

Питання для усного опитування та дискусії

1. Поняття та значення медіації як способу вирішення цивільно-правових спорів
2. Особливості медіації при вирішенні цивільно-правових спорів.
3. Медіаційні техніки вирішення цивільно-правових спорів.

Методичні вказівки

Ключовими термінами, на розумінні яких базується засвоєння навчального матеріалу теми, є: АВС, медіація, медіатор, медіаційна угода.

З метою глибокого засвоєння навчального матеріалу при самостійному вивченні теми студенту варто особливу увагу зосередити на таких аспектах:

Проведення медіації однаково ефективно при врегулюванні різних категорій спорів. Водночас найбільш ефективним цей вид посередництва залишається у спорах приватноправового характеру. Слід підкреслити, що спектр цивільно-правових спорів надзвичайно широкий, адже кожен з нас виступає в житті в самих різних ролях: громадянина, члена сім'ї, власника свого майна, працівника, покупця і т.д. Тому визначити вичерпний перелік видів цивільно-правових спорів фактично неможливо. За загальним правилом поняттям

«цивільно-правові спори» охоплюється дуже широке коло конфліктів – це і спори, що виникають з власне цивільних правовідносин, і спори приватно-правового характеру, що виникають із житлових, сімейних, екологічних та інших правовідносин.

В юридичній доктрині медіацію в цивільно-правових спорах диференціюють на «медіацію превентивну» і «медіацію спору». Медіація превентивна застосовується, коли спору (конфлікту) не існує, з метою уникнення його виникнення в майбутньому. Медіація спору проводиться вже після виникнення останнього.

Залежно від підстав проведення, виділяють а) медіацію за згодою сторін; б) медіацію призначену компетентним органом; в) медіацію проведення якої обумовлено міжнародним договором.

Крім того, в юридичній доктрині залежно від предмета спору розрізняють: медіацію в спадкових, житлових, земельних, комерційних спорах тощо.

Ефективність медіації багато в чому залежить від професіоналізму посередника-медіатора, який сприяє конфліктуючим сторонам у здійсненні їх прав на примирення та взаємоузгодження їхніх позицій, забезпечує встановлення між ними контакту, організує та проводить саму процедуру медіації.

Не зважаючи на те, що цивільно-правові спори можуть виникнути через різноманітні причини, медіаційний процес має певну структуру. Зокрема, процес медіації складається з наступних етапів: 1) підписання угоди про проведення процедури медіації; 2) підготовка до процедури медіації; 3) власне примирна процедура; 4) оформлення результатів та їх контроль.

Семінарське заняття 9 **Тема 10. Комерційна медіація**

Питання для усного опитування та дискусії

1. Поняття та значення комерційної медіації
2. Особливості комерційної медіації як способу вирішення цивільно-правових спорів.
3. Види комерційної медіації.
4. оформлення результатів комерційної медіації.

Методичні вказівки

Ключовими термінами, на розумінні яких базується засвоєння навчального матеріалу теми, є: АВС, медіація, комерційний спір, економічний спір, комерційна медіація, медіатор, медіаційна угода.

З метою глибокого засвоєння навчального матеріалу при самостійному вивченні теми студенту варто особливу увагу зосередити на таких аспектах:

Проведення медіації однаково ефективно при врегулюванні різних категорій комерційних спорів. Основними категоріями справ, що передаються для врегулювання в медіацію, є спори про невиконання чи неналежно виконання договірні зобов'язання за договорами поставки та купівлі-продажу, про стягнення заборгованості за кредитними договорами, про розірвання договору оренди та про виселення з займаного приміщення, про стягнення збитків тощо.

При дослідженні проблематики заняття студентам слід звернути увагу на те, що на перший погляд комерційна медіація має багато спільного з медіацією в цивільних спорах, водночас вона відрізняється від інших видів посередництва.

По перше, в ході такої процедури розглядається специфічний вид конфліктів – комерційні спори, які завжди пов'язані із отриманням прибутку. Тобто основним інтересом з яким працює медіатор в процесі посередництва є фінансовий інтерес (в сімейних, трудових, адміністративних спорах предметом конфлікту може бути значно ширше коло потреб та інтересів).

По-друге, спеціальним є суб'єктний склад учасників медіації – це особи із спеціальним статусом – суб'єкти підприємницької діяльності (зокрема, у випадку виникнення спору з приводу продажу певного товару з фізичною особою-не суб'єктом підприємницької діяльності такий конфлікт буде предметом розгляду медіації у цивільних справах).

По-третє, такі відносини передбачають документальне оформлення, що обумовлює необхідність або медіатору бути фахівцем у відповідній сфері правовідносин, або залучати відповідного фахівця до участі у примирній процедурі. Крім того, така особливість комерційних правовідносин визначає і деякі інші особливості процедури комерційної медіації.

По-четверте, врегулювання комерційних спорів, як правило, передбачає участь представників без безпосередньої участі конфлікуючих сторін в обговоренні. Крім того, особливо, коли мова йде про міжнародний комерційний спір, сторони знаходяться на значній відстані одна від одної (часто в різних країнах). Тому найчастіше комерційна медіація здійснюється у формі непрямого посередництва, або прямого опосередкованого посередництва.

В юридичній доктрині комерційну медіацію диференціюють на «медіацію угоди» і «медіацію спору».

Медіація угоди як різновид превентивної медіації застосовується, коли спору (конфлікту) не існує, з метою уникнення його виникнення в майбутньому. Медіатор допомагає сторонам провести переговори таким чином, щоб укласти максимально вигідну для всіх угоду. Медіацію угоди одночасно можна розглядати як позасудову медіацію, проведenu медіатором на прохання сторін з метою недопущення виникнення та розвитку конфлікту, а також одночасного досягнення консенсусу на різних етапах договірної процедури. Медіація укладення угоди може бути застосована в той період часу, коли конфліктна ситуація ще не виникла, але сторони вже не можуть досягти згоди. Іншими словами, медіація укладення угоди застосовується у випадку існування так званої суб'єктивної правової або фактичної невизначеності. Вона може проявлятися в розходженні правових оцінок сторонами взаємних прав і обов'язків чи інших фактичних обставин, які впливають на взаємні права та обов'язки сторін.

У літературі «медіація укладення угоди» іноді ототожнюється з «комерційним посередництвом», під якими розуміється процедура добровільного врегулювання розбіжностей між суб'єктами господарювання за допомогою медіатора.

Водночас з такою точкою зору не можна погодитись, оскільки в порядку комерційної медіації розглядаються спірні питання, пов'язані не тільки з укладенням угод, але і з їх виконанням. По суті для потреб комерційної діяльності можуть використовуватись і медіація угод, і медіація супроводу проекту, і всі підвиди медіації спору, що виник.

Медіація спору застосовується коли спір (конфлікт) вже виник.

До другої групи (медіація спору, що виник) можна віднести наступні підвиди:

а) оглядова медіація або медіація оцінки спору, метою якої є визначення предмета спору і більш чітке і адекватне позначення меж конфлікту;

б) медіація врегулювання конфлікту - проводиться з метою врегулювання спору і досягнення взаємовигідної угоди;

в) медіація стримування конфлікту - проводиться з метою вироблення правил поведінки, які в свою чергу роблять можливим подальший діалог сторін з приводу остаточного вирішення конфлікту тим чи іншим способом.

В юридичній доктрині виділяють і інші види комерційної медіації.

Які і в інших видах медіації ефективність комерційної багато в чому залежить від професіоналізму посередника-медіатора. Тому при виборі посередника (медіатора, арбітра-примирителя) сторони повинні враховувати характер спору між ними та залучати фахівця тої галузі, що допоможе їм у вирішенні конфлікту. Якщо це спір про право – юриста з необхідною кваліфікацією, якщо суперечка за фактом – допоможе фахівець тієї галузі, на ґрунті якої виник спір (економіст, фахівець в технологічній сфері і т.д.) Якщо ж між сторонами виникла ворожість або має місце негативна оцінка поведінки, що перешкоджає конструктивним відносинам між сторонами, - їм необхідне сприяння посередника-психолога, який дипломатично допоможе збалансувати відносини сторін, згладити «гострі кути» в відносинах.

Не зважаючи на те, що комерційні спори можуть виникнути через різноманітні причини, медіаційний процес має певну структуру. Зокрема, процес комерційної медіації складається з наступних етапів: 1) підписання угоди про проведення процедури медіації; 2) підготовка до процедури медіації; 3) процедура роботи над конфліктом; 4) розробка та оцінка варіантів вирішення проблем; 5) укладання угоди.

Причому, перший і останній етапи – укладення договору про медіацію та укладення угоди за її результатами – чітко проявляються на початку і в кінці процесу, проміжні етапи мають властивості перетинатися, перемешуватися і повторюватися.

Також слід відмітити, що договірний характер комерційних правовідносин обумовлює необхідність внесення змін в існуючі між сторонами правочини або укладення нових правочинів поряд з укладенням медіаційної угоди за результатами вирішення комерційних спорів. Тобто, результати медіації у комерційних спорах можуть оформлятися не тільки медіаційною угодою, але, додатково, й іншими юридичними документами або актами. Крім того, результати домовленостей сторін, досягнуті результати процедури медіації, проведеної після передачі спору на розгляд суду, потребують затвердження судом у якості мирової угоди відповідно до процесуального законодавства. З огляду на це, логічно є обов'язкова правова експертиза змісту медіаційної угоди по комерційних спорах.

Семінарське заняття 10 **Тема 11. Сімейна медіація**

Питання для усного опитування та дискусії

1. Поняття та значення сімейної медіації.
2. Особливості сімейної медіації.
3. Специфіка медіації за участі малолітніх та неповнолітніх осіб.
4. Психолог як суб'єкт сімейної медіації.

Методичні вказівки

Ключовими термінами, на розумінні яких базується засвоєння навчального матеріалу теми, є: АВС, медіація, сімейний спір, сімейна медіація, медіатор, медіаційна угода.

З метою глибокого засвоєння навчального матеріалу при самостійному вивченні теми студенту варто особливу увагу зосередити на таких аспектах:

Предмет регулювання сімейного права і те, що може розумітися під сімейним конфліктом, часто не збігаються один з одним. Адже сімейні відносини, хоча й подібні з іншими відносинами цивільного права, внаслідок їх приватно правового характеру, суттєво відрізняються від останніх в силу особливих властивостей цих відносин, більше моральних, ніж юридичних. Так, цивільні майнові відносини породжують майнові права, які слугують для забезпечення фізіологічних потреб. Сімейні правовідносини поряд із майновими породжують сімейні права, що ставлять в певну особисту залежність одного члена сімейного утворення від іншого, і створюють певне юридичне становище (status) для цих членів. Відносини майнові та відповідні їм права майнові легко вимірні. У відносинах сімейних міра і зміст прав складні в силу особливих властивостей цих відносин, більше моральних, ніж юридичних. Тому правове регулювання не може охопити усі сфери сімейного життя, а отже не до всіх сімейних конфліктів можуть бути застосовані юрисдикційні процедури розгляду та вирішення правових спорів.

Крім того, недоліком способів юрисдикційного захисту (судового чи адміністративного порядку розгляду та вирішення сімейних справ) є те, що вони орієнтовані більше на забезпечення засобами державного примусу вимоги однієї із сторін спору, ніж на повну ліквідацію конфлікту між суб'єктами сімейних правовідносин, внаслідок чого не забезпечується принцип зміцнення сім'ї.

З огляду на це в найбільш ефективними при вирішенні сімейних спорів є сімейна медіація, яка є одним з найбільш розповсюджених видів медіації.

Сімейна медіація – примирна процедура врегулювання конфліктів та правових спорів між суб'єктами сімейних правовідносин, що здійснюється за сприяння незалежного, нейтрального, кваліфікованого посередника – медіатора.

Як вбачається із змісту Рекомендації Комітету міністрів Ради Європи № (98) 1 щодо медіації в сімейних питаннях від 2 січня 1998 року (п. 7) *значення медіації в сімейних справах* полягає в тому, що її застосування може : поліпшувати спілкування між членами сім'ї; зменшувати конфлікти між сторонами в спорі ; забезпечувати полюбовне вирішення спору; забезпечувати безперервність особистих контактів між батьками і дітьми; знижувати соціальні та економічні збитки від розлучень і розставань; зменшувати час, необхідний для вирішення конфліктів іншими способами.

Як і будь-яка медіаційна процедура, вона здійснюється на засадах добровільності, конфіденційності, рівності, незалежності та безсторонності медіатора тощо.

Водночас медіація в сімейних справах має свою специфіку.

По-перше, в багатьох випадках можливість проведення медіації залежить від правового статусу та особистісних якостей сторін сімейного конфлікту. У ряді досліджень медіації в сфері питань розлучення, розподілу майна, опіки над дітьми тощо показано, що успішність результату переговорів може бути прогнозована на основі здатності сторін до кооперації один з одним. Навпаки, ті пари, які вважають взаємодію один з одним майже неможливою, історія відносин яких включає розбіжності та суперечки до і після розлучення, а також випадки фізичного насильства, демонстрували слабкі результати медіативних процедур.

Крім того, часто учасником сімейних конфліктів є дитина (малолітня або неповнолітня фізична особа), яка на момент розгляду та вирішення спору, як правило, не володіє повним обсягом цивільної дієздатності, а отже можливість такої особи самостійно здійснювати захист власних прав та інтересів обмежений.

Сімейні спори надмірно наповнені гострим конфліктом, емоційними переживаннями обох сторін, тому адекватно оцінювати ситуацію та вести конструктивний діалог сторони конфлікту не завжди спроможні. А в силу більшої емоційності, дітям ще важче орієнтуватися в конфліктній ситуації. Тому в багатьох випадках медіація в сімейних справах потребує проведення «*Кокусу*» з метою вентильовання емоцій, а також залучення до участі в якості спеціаліста - психолога.

По-друге, сімейні правовідносини допускають в себе широкий спектр можливих дій їх суб'єктів у випадку виникнення конфлікту, як от: розірвання шлюбу; добровільний розділ спільно нажитого майна; розділ спільно нажитого майна в судовому порядку; встановлення або оспорювання (факту) батьківства; участь у вирішенні спорів, пов'язаних з вихованням та утриманням дітей; визначення місця проживання дитини; стягнення аліментів на дітей, подружжя, батьків; визнання шлюбу недійсним; позбавлення батьківських прав; оспорення усиновлення або опікунства тощо. При цьому вирішення окремих сімейних конфліктів належить до виключної компетенції суду (таких, наприклад, як розірвання шлюбу між подружжям, що має дітей, встановлення батьківства, усиновлення тощо).

Тому особливістю медіації в таких справах, крім іншого, є необхідність її узгодження з юрисдикційною процедурою по строках, а також в змісті кінцевої медіаційної угоди повинно бути відображено домовленість сторін щодо їх взаємодії в судовому провадженні (наприклад, в результаті успішної сімейної медіації в таких справах сторони можуть домовитись про завершення процесу на засадах примирення шляхом укладення мирової угоди, або відмови від позову чи його визнання тощо)

По-третє, значний обсяг сімейних конфліктів знаходиться поза межами правового регулювання, тому в ході сімейної медіації основним орієнтиром для примирення виступають не норми права, а норми моралі, в тому числі і суб'єктивні уявлення сторін конфлікту про добро, зло, справедливість тощо. Водночас рішення прийняте сторонами за результатами медіації не повинно суперечити закону.

У відповідних випадках медіатор повинен інформувати сторони про можливість для них консультацій з юристом або іншим фахівцем у галузі права. Крім того, медіатор може надавати сторонам конфлікту юридичну інформацію, хоча і не має права давати юридичних консультацій (Ш. х, Рекомендації № (98) 1).

По-четверте, якщо спір, що має місце між суб'єктами сімейних правовідносин, стосується прав та інтересів дитини або особи, яка перебуває під опікою чи піклуванням, то в ході сімейної медіації доцільно врахування позиції органів опіки та піклування (в т.ч. комісії з питань захисту прав дитини), до компетенції яких належать серед іншого питання нагляду за діяльністю опікунів і піклувальників; забезпечення тимчасового влаштування неповнолітніх та непрацездатних осіб, які потребують опіки (піклування); розгляд звернень дітей щодо неналежного виконання батьками (одним з них) обов'язків з виховання або щодо зловживання батьків своїми правами; розв'язання спорів, що виникли між батьками, щодо визначення імені, прізвища, по батькові дитини; щодо визначення місця проживання дитини; участь у розгляді судами спорів, пов'язаних із захистом прав неповнолітніх дітей та осіб, які перебувають під опікою (піклуванням) тощо.

По-п'яте, за загальним правилом медіатор не може відмовитись від проведення медіації. Водночас особливістю сімейної медіації є те, що тут медіатор повинен звертати особливо ретельну увагу на факти насильства в минулому, і на те, чи не можуть вони відбутися в майбутньому у відносинах між сторонами, і на ті наслідки, які може мати ця обставина для позицій сторін спору (Ш. IX, Рекомендації № (98) 1). З огляду на це він має право приймати самостійне рішення про доцільність проведення медіації, в т.ч. і про неприйнятність процесу медіації в конкретних умовах.

Ефективним при вирішенні сімейних спорів є поєднання сімейної медіації з таким комбінованим способом АВС як незалежне/нейтральне встановлення фактів (*neutral fact finding*) – способу *альтернативного вирішення спорів (ABC)*, що передбачає залучення сторонами конфлікту або суб'єктом, що розглядає/вирішує спір незалежного фахівця, який досліджує обставини справи і дає їм нейтральну оцінку (*neutral evaluation*) або здійснює нейтральну експертизу обставин справи, що потребують спеціальних знань (*neutral expert fact finding*).

В Україні, нажаль, потенціал альтернативного вирішення спорів нечасто використовуються в сімейних конфліктах. Найбільш розповсюдженим є використання приватної експертизи при вирішенні майнових спорів подружжя, в той час як сімейна медіація та нейтральне встановлення обставин справи залишаються поза належною увагою.

Семінарське заняття 11

Тема 12. Посередництво у трудових спорах. Корпоративна медіація

Питання для усного опитування та дискусії

1. Трудові спори: поняття, характерні ознаки.
2. Види трудових спорів.
3. Способи альтернативного вирішення трудових спорів (примирна комісія, трудовий арбітраж, посередництво тощо).
4. Медіація як один із способів альтернативного вирішення трудових спорів.
5. Особливості корпоративної медіації.

Методичні вказівки

Ключовими термінами, на розумінні яких базується засвоєння навчального матеріалу теми, є: АВС, колективні трудові спори, індивідуальні трудові спори, корпоративні спори, примирна комісія, трудовий арбітраж, незалежний посередник, медіація.

З метою глибокого засвоєння навчального матеріалу при самостійному вивченні теми студенту варто особливу увагу зосередити на таких аспектах:

Ефективний механізм вирішення трудових спорів є однією з важливих гарантій не тільки захисту індивідуальних та колективних прав і свобод працівників і роботодавців, а й нормального розвитку будь-якого суспільства, важливою складовою життєдіяльності якого є соціально-трудова правовідносина. З однієї сторони між роботодавцем і працівниками завжди має місце елемент конфліктності, тому що їх інтереси ніколи повністю не збігаються, а з іншої – для нормального розвитку суспільства система вирішення трудових спорів повинна бути побудована таким чином, щоб мінімізувати негативні наслідки, які можуть виникнути у випадку загострення конфлікту між суб'єктами таких правовідносин.

З огляду на це найбільш ефективними для вирішення трудових спорів в Україні визнаються способи в основі яких закладено ідею примирення.

Очевидно, що допоки в Україні не буде визнано медіацію як спосіб АВС, і в трудових спорах формально вона не застосовуватиметься. Утім наразі чинне законодавство України про працю містить норми, які можна визнати правовим підґрунтям для застосування окремих видів посередництва для врегулювання трудових спорів.

Так, в трудовому законодавстві України розмежовуються процедури вирішення колективних та індивідуальних правових трудових спорів. Відповідно до Закону України "Про порядок вирішення колективних трудових спорів (конфліктів)" від 03.03.1998 № 137/98-ВР сприяти примиренню сторін колективного трудового спору можуть кілька органів: примирна комісія, трудовий арбітраж, незалежний посередник Національна служба посередництва і примирення.

Примирна комісія і трудовий арбітраж мають чітко окреслену компетенцію і беруть участь у вирішенні спору в порядку і терміни, передбачені Законом України "Про порядок вирішення колективних трудових спорів (конфліктів)", то незалежний посередник і представники Національної служби посередництва і примирення можуть взяти участь у вирішенні спору у будь-який час. Законодавство не встановлює термінів і порядку їхньої роботи для сприяння сторонам у пошуках компромісу.

Примирна комісія — це орган, призначений для вироблення рішення, що може задовольнити сторони колективного трудового спору (конфлікту), та який складається із представників сторін.

Незалежний посередник — визначена за спільним вибором сторін особа, яка сприяє встановленню взаємодії між сторонами, проведенню переговорів, бере участь у виробленні примирною комісією взаємоприйняттого рішення.

Трудовий арбітраж — орган, який складається із залучених сторонами фахівців, експертів та інших осіб і приймає рішення по суті трудового спору (конфлікту).

Крім вказаних вище органів, функцію примирення сторін колективного трудового спору виконує і Національна служба посередництва і примирення (далі – НСПП) спору спеціально створений Указом Президента України від 17 листопада 1998 р. № 1258/98 державний орган.

Діяльність примирної комісії та незалежного посередника при вирішенні колективних трудових спорів можна визнати своєрідними видами посередництва.

Для вирішення індивідуальних трудових спорів фактично не передбачено позасудовий порядок урегулювання. Так, зокрема, не передбачено можливості сприяння в позасудовому порядку Національної служби посередництва і примирення врегулюванню трудових конфліктів між працівником і роботодавцем. Тому домінуючим способом вирішення індивідуальних правових спорів наразі залишається судовий порядок.

Такий стан правового регулювання порядку вирішення трудових спорів спонукав представників сторін профспілок і роботодавців спільно з НСПП розпочати роботу над формуванням нової моделі вирішення трудових спорів в Україні в напрямку становлення та розвитку спрощених і оперативних позасудових процедур. Метою нової моделі вирішення трудових спорів в Україні є формування ефективного механізму вирішення трудових спорів на основі європейських стандартів та найкращого досвіду, згідно з якими організації роботодавців та профспілки відіграватимуть важливу роль і нестимуть конкретну відповідальність у вирішенні спорів, а держава забезпечуватиме основні правила і засоби остаточного їх вирішення. Робота над новою моделлю вирішення трудових спорів в Україні значно

активізувалася у 2011 році, коли за сприяння Шведського агентства з питань розвитку і співробітництва (SIDA) в Україні було започатковано Шведсько-український проект у сфері вирішення трудових спорів (далі – Проект) на основі співпраці Національної служби посередництва Швеції та Національної служби посередництва і примирення України.

Нова модель розроблялась за прикладом моделі вирішення трудових спорів у Швеції, для якої характерні наступні ознаки: 1) Класифікація трудових спорів за предметом спору – трудові спори про право та трудові спори про інтерес. 2) Порядок вирішення трудових спорів включає мінімально можливу кількість етапів, кожен з яких передбачає оперативність і безоплатність процедур та реальну можливість досягнення сторонами взаємоприйняттого рішення по суті спору. 3) Обов'язковість рішень трудових арбітражів, що створюються відповідно до закону для вирішення трудових спорів про права, та визначення чіткого механізму їх виконання. 4) Підвищення ролі та забезпечення інституціональної спроможності Національної служби посередництва і примирення. 5) Визначена роль профспілок і організацій роботодавців та їх представників у процедурах вирішення спору. 6) Визначена конкретна відповідальність за порушення порядку вирішення трудових спорів та нормативно-правових актів із питань трудових правовідносин, колективних договорів і угод, трудових договорів (контрактів). 7) Інформаційне забезпечення процесу вирішення трудових спорів. З цією метою передбачається запровадження Реєстру трудових спорів з відкритим доступом; висвітлення інформації про вирішення трудових спорів у ЗМІ; проведення «круглих столів» або семінарів за участю працівників НСПП, експертів, науковців, представників профспілок, організацій роботодавців та їх об'єднань для обговорення механізму вирішення трудових спорів.

Утім наразі дану модель вирішення трудових спорів фактично не запроваджено.

Реалізація даного проекту з однієї сторони вивела на перший план примирні процедури як найбільш бажаний та ефективний спосіб вирішення трудових спорів, а з іншої – створила підґрунтя для використання посередництва як способу вирішення трудового спору.

І хоча в доктрині висловлюються точки зору про неімдіабельність колективних трудових спорів як таких, що вирішуються в особливому порядку застосування примирних процедур, фактично немає жодних перешкод для використання потенціалу медіації при вирішенні як індивідуальних, так я колективних трудових спорів.

1.4. Самостійна робота студентів

Оволодіння уміннями та навичками самостійної діяльності є найважливішою умовою здобуття вищої освіти. Реалізація цієї мети обумовлює надзвичайну важливість самостійної роботи в навчальному процесі.

Самостійна робота – це основний засіб оволодіння навчальним матеріалом студентом у вільний від обов'язкових аудиторних занять час. Дана форма організації навчальної роботи має ціллю сприяти розвитку творчих здібностей студентів, формуванню особистості фахівця, здатного самостійно аналізувати, оцінювати і регулювати власну діяльність, усвідомлювати перспективи саморозвитку та самоосвіти.

В рамках навчальної дисципліни «Альтернативне вирішення правових спорів» передбачається два типи самостійної роботи студентів: обов'язкова (здійснюється в процесі навчальних занять, при підготовці до них і під час їх проведення), а також факультативна (здійснюється за узгодженням з викладачем у формі індивідуальних завдань, що визначаються для студентів з урахуванням їх особистих інтересів і здібностей).

Самостійна робота здійснюється опосередковано, без безпосередньої участі керівника, але під його контролем. Залежно від типу самостійної роботи керівник може визначати час її здійснення в процесі навчальних занять, узгоджувати її з іншими видами навчальної діяльності, пропонувати конкретні завдання, проводити інструктаж щодо їх виконання, з'ясовувати повноту, глибину та обсяг обов'язково виконаного завдання, здійснювати допоміжні заходи

(консультації, спостереження, співбесіди та ін.) з опосередкованого управління діяльністю студентів і діагностики якості самостійної роботи.

1.4.1. Задання для самостійної роботи студентів

Блок завдань (БЗ) № 1

Тема 1. Альтернативне вирішення спорів (АВС)

Завдання 1. Обрати тему реферату з переліку індивідуальних завдань:

Завдання 2. Вирішити ситуаційне завдання:

1.1. У книзі «Переговори без поразок» Роджера Фішера наводиться наступний приклад конфлікту та його вирішення: дві людини сваряться у бібліотеці. Одна хоче відкрити вікно, друга хоче закрити вікно. Вони сперечаються на скільки його відкрити: залишити відкритою квартиру, на половину чи на дві третіх. Жодне із рішень не влаштовує обидві сторони.

Заходить бібліотекар і запитує першу людину, чому вона хоче відкрити вікно. Та відповідає: «Для свіжого повітря». Запитує другу: «Чому вона хоче закрити вікно». Відповідь: «Щоб уникнути протягу».

Після хвилини роздумів бібліотекар широко відкриває вікно в сусідній кімнаті і свіже повітря потрапляє без протягу.

Проаналізуйте ситуацію, розмежуйте позиції, потреби та інтереси сторін даного спору?

Питання для самоконтролю

1. Які основні концепції визначення «Альтернативне вирішення спорів»?
2. Які характерні ознаки альтернативного вирішення правових спорів.
3. Як взаємодіють АВС та юрисдикційний захист?
4. Які існують класифікації способів АВС?
5. Які способи АВС називаються основними?
6. Які способи АВС називаються «комбінованими»? Чому?
7. Як диференціюються способи АВС залежно від взаємодії з юрисдикційною формою захисту?
8. Які процедури називаються консенсуальними?
9. Які способи АВС є добровільними?

Блок завдань (БЗ) № 2

Тема 2. Посередництво як спосіб альтернативного вирішення правових спорів.

Завдання 1. Підготуйте порівняльні таблиці:

Таблиця № 1.

Способи АВС

<i>№ n/n</i>	<i>СПОСІБ АВС</i>	<i>СУТЬ СПОСОБУ</i>	<i>ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ</i>	<i>ПЕРЕВАГИ</i>	<i>НЕДОЛІКИ</i>
<i>1.</i>					

Питання для самоконтролю

1. Що таке посередництво?
2. Які умови необхідні для звернення до посередника?
3. Від чого залежить вибір виду посередництва?
4. Яка структура посередництва?
5. Яка специфіка фасилітації як виду посередництва?
6. Які існують техніки переговорного процесу, що застосовуються в фасилітації?
7. Які особливості консоліації як виду посередництва?

Блок завдань (БЗ) № 3
Тема 3. Медіація як основний вид посередництва.

Завдання 1. Підготувати порівняльну таблицю:

Таблиця № 2

Види посередництва

<i>№ n/n</i>	<i>Види посередництва</i>	<i>ФАСИЛІТАЦІЯ</i>	<i>МЕДІАЦІЯ</i>	<i>КОНСОЛІАЦІЯ</i>
1.	<i>Визначення</i>			
2.	<i>Умови застосування</i>			
3.	<i>Структура</i>			
4.	<i>Оформлення результатів</i>			
5.	<i>...</i>			

Питання для самоконтролю

1. Чим медіація відрізняється від інших видів посередництва?
2. Які існують моделі медіації?
3. Чому медіація є найбільш поширеним видом посередництва?
4. Який інструментарій використовує медіатор в процесі посередництва?

Блок завдань (БЗ) № 4
Тема 4. Організація медіації.

Завдання 1. Підготувати порівняльну таблицю:

Таблиця № 3

Принципи медіації

<i>№ n/n</i>	<i>Назва принципу</i>	<i>Зміст</i>	<i>Правове регулювання</i>	<i>Винятки</i>

Питання для самоконтролю

- 1.
2. Які існують моделі медіації?
3. Чим забезпечується реалізація принципу конфіденційності в процесі медіації?
4. Які етапи медіації?
5. Що таке «Кокус»?

6. Яка медіація ефективніша: добровільна чи примусова? Чому?

Блок завдань (БЗ) № 5
Тема 5. Роль посередника (медіатора) у медіації.

Питання для самоконтролю

1. Які основні вимоги до особи медіатора?
2. Чим регламентовано вимоги до особи медіатора?
3. Чи може медіація проводитись двома медіаторами?
4. Чи може медіатор бути формально залежним від сторін спору?
5. Що таке активне слухання?
6. Чим фрейм відрізняється від рефреймінга?

Блок завдань (БЗ) № 6
Тема 6. Фіксування медіації. Медіаційна угода

Завдання 1. Підготувати проект медіаційного застереження/угоди про проведення медіації.

Завдання 2. Скласти проект медіаційної угоди.

Питання для самоконтролю

1. Що таке медіаційна угода?
2. Як співвідносяться поняття «медіаційна угода» та «угода про медіацію»?
3. Які особливості виконання медіаційної угоди?
4. Як здійснюється контроль виконання медіаційної угоди?
5. Якими документами крім медіаційної угоди можуть оформлятися результати медіації?

Блок завдань (БЗ) № 7
Тема 7. Медіація та юридична діяльність.

Питання для самоконтролю

1. Яке значення права для медіації?
2. Чи повинен медіатор бути юристом?
3. Чи повинен медіатор мати юридичну підготовку?
4. Які переваги застосування медіації адвокатами?
5. Чи можуть медіацію здійснювати нотаріуси?

Блок завдань (БЗ) № 8
Тема 8. Медіація та судочинство.

Завдання 1. На прикладі однієї із зарубіжних країн проаналізувати способи інтеграції медіації в судових процес

Питання для самоконтролю

1. Чи може медіація здійснюватися суддею?
2. Які особливості судової медіації?
3. Які існують види судової медіації?
4. Які наслідки настають для сторін у випадку не врегулювання спору в порядку судової медіації?

Блок завдань (БЗ) № 9

Тема 9. Медіація як спосіб вирішення цивільно-правових спорів.

Завдання 1. Змодельуйте процедуру медіації для наступного ситуаційного завдання:

Громадянин П. звернувся до посередника з проханням допомогти розірвати договір купівлі-продажу автомобіля «Тойота-Авенсіс» з дилером компанії «Тойота», у якого була придбана машина.

Після купівлі нового автомобіля споживач, як того вимагають правила сервісного і гарантійного обслуговування, регулярно проходив технічне обслуговування на одному з авторизованих сервісних центрів компанії «Тойота». Під час одного з техоглядів в автомобілі був виявлений дефект — систематичне зниження рівня моторного масла. При експлуатації машини власник зазначив, що рівень масла після доливання швидко знижується до критичної позначки. Працівники сервісу не змогли виявити причину несправності, заявивши про необхідність діагностики в лабораторії компанії «Тойота».

Власника це не влаштувало, і він хотів на підставі закону розірвати договір і отримати сплачені кошти. На момент покупки вартість автомобіля становила 639 тис. грн.

Однак автомобіль уже побував в експлуатації і на момент звернення до продавця пробіг склав 70 тис. км.

Сторони вирішили не доводити справу до суду і після переговорів прийшли до розумного компромісу: продавець повернув покупцеві 550 тис. грн. з урахуванням того, що автомобіль піддався зносу.

Питання для самоконтролю

1. До яких спорів може застосовуватись медіація?
2. Які цивільно-правові спори є «немедіабельними»?
3. Які особливості медіації в цивільно-правових спорах?

Блок завдань (БЗ) № 10

Тема 10. Комерційна медіація.

Завдання 1. Змодельуйте процедуру медіації для наступного ситуаційного завдання:

Група працівників компанії Nestle у Швейцарії розробила нове покоління торгових марок на каву в капсулах Nespresso. Згідно зі швейцарським законодавством, патент на Nespresso належав Nestle. А у США патент на Nespresso було зареєстровано на одного працівника Nestle з групи розробників для дотримання вимог законодавства США.

Але працівник Nestle, на чие ім'я був зареєстрований патент у США, покинув Nestle і відкрив свою компанію у сфері розробки кави та чаю в капсулах. Для відкриття компанії були залучені інвестори й деякі добре відомі швейцарські підприємці. Водночас колишній працівник Nestle за власний кошт поліпшив патент на Nespresso, зареєстрований на його ім'я у США, і зареєстрував новий патент.

Nestle подала до суду на колишнього працівника для визнання прав на патент. У процесі судового розгляду суперечки судом було залучено сім експертів, які підтвердили значну частку прав на користь Nestle, однак розгляд справи затягнувся на 10 років.

Менеджмент Nestle хотів отримати рішення суду як прецедент для аналогічних справ. Але один з інвесторів нової компанії, Деніель Борел (засновник компанії Logitech) став членом правління однієї з компаній Nestle. Тому, щоб закрити питання про можливий конфлікт інтересів, пов'язаних із судовим розглядом щодо патенту, менеджмент Nestle дав вказівку юридичній службі розв'язати цю суперечку. Що й було зроблено за допомогою медіації, у процесі якої сторонам вдалося знайти прийнятне бізнес-рішення.

За довгий час судового розгляду використання спірного патенту на Nespresso втратило свою актуальність. Але менеджмент Nestle однаково хотів отримати підтвердження права інтелектуальної власності на патент. Nestle медіація дозволила забезпечити визнання права власності, а колишній працівник Nestle зміг далі розвивати свій бізнес, але зі старою технологією¹.

Яка саме модель медіації найбільш ефективна для вирішення спорів у сфері інтелектуальної власності? Чи можуть такі спори ефективно вирішуватись за допомогою інших видів посередництва?

Питання для самоконтролю

1. Які особливості комерційної медіації?
2. Які переваги комерційної медіації?
3. Значення комерційної медіації?
4. Які особливості процедури комерційної медіації?
5. Які особливості оформлення результатів комерційної медіації?

Блок завдань (БЗ) № 11

Тема 11. Сімейна медіація.

Завдання 1. Змодельуйте процедуру медіації для наступного ситуаційного завдання:

Подружжя Р. зареєстрували шлюб в липні 2016 року.

в травні 2019 року вони вирішили розлучитися та поділити майно, набуте під час шлюбу, до складу якого входять:

- 1) двокімнатна квартира площею 63 м.кв., подарована їм на весілля батьками чоловіка(про що було сказано під запис на весіллі) та оформлену на нього за день до весілля;
- 2) комерційна нерухомість/ приміщення площею 93 м. кв. придбана під час шлюбу, оформлена на дружину;
- 3) автомобіль BMW X5 2017, придбаний під час шлюбу та оформлений на чоловіка;
- 4) ювелірні прикраси вартістю орієнтовно 100000 грн., придбані під час шлюбу без належного оформлення.
- 5) меблі та домашня техніка вартістю орієнтовно 160000 грн., придбані під час шлюбу без належного оформлення.

Питання для самоконтролю

1. Яка модель медіації найбільш ефективна при вирішенні сімейних спорів?
2. Які особливості сімейної медіації?
3. Яке значення роботи психолога у сімейній медіації?
4. Які особливості процедури сімейної медіації?
5. Які особливості оформлення результатів сімейної медіації?

¹ <http://forbes.net.ua/ua/opinions/1413491-zaradi-primirennya-8-prichin-dlya-vikoristannya-biznes-mediaciyi>

Блок завдань (БЗ) № 12
Тема 12. Посередництво у трудових спорах. Корпоративна медіація

Питання для самоконтролю

1. Які види спорів розрізняються трудовим законодавством України?
2. Які види посередництва можуть застосовуватись для вирішення трудових спорів?
3. Які особливості корпоративної медіації?
4. Які особливості процедури корпоративної медіації?
5. Які особливості оформлення результатів корпоративної медіації?

1.5. Індивідуальні завдання

Індивідуальні завдання – це основний засіб поглиблення, узагальнення та закріплення тих знань, які студенти одержують в процесі навчання. Дана форма організації навчання застосовується студентами у вільний від обов'язкових навчальних занять час.

За загальним правилом індивідуальні завдання виконуються самостійно кожним студентом. В окремих випадках, коли завдання мають комплексний характер, до їх виконання можуть залучатися кілька студентів.

В межах навчальної дисципліни «Альтернативне вирішення правових спорів» індивідуальні завдання передбачаються у формі рефератів, слайдів-презентацій, таблиць. Завдання обирається студентом/студентами на початку семестру і виконується за встановленими вимогами. Виконання індивідуальних завдань здійснюється під методичним керівництвом викладача, але без його безпосередньої участі.

1.5.1. Основні вимоги до написання індивідуальних завдань

При виконанні індивідуальних завдань студенти повинні використовувати законодавчі та підзаконні акти, інструктивно-методичні матеріали, науково-монографічну літературу, судову практику, статистичні дані, аналітичну інформацію судових органів.

При виконанні індивідуального завдання у формі **реферату**, останній повинен містити наступні структурні елементи: титульна сторінка встановленого зразка (зразок 1.), вступ, параграфи, висновки, список використаних джерел і додатки (у разі необхідності). Розділи змісту роботи формулюються самостійно студентом як найважливіші напрями розкриття її теми.

Нумерація аркушів роботи починається з титульного аркуша. Номер на титульному аркуші не проставляється.

Обов'язково в тексті повинні бути посилання на джерела, що були використані при написанні реферату. Посилання подаються у квадратних дужках з вказівкою номера джерела, за яким воно внесене у список використаних джерел, та сторінки.

Роботи повинні виконуватись комп'ютерним способом з одностороннім розміщенням тексту на папері формату А4 (210 мм x 297 мм) з дотриманням прийнятих у діловодстві стандартних полів: лівого — 30 мм, верхнього та нижнього — 20 мм, правого — не менше 10 мм.

Обсяг роботи має забезпечувати належне висвітлення завдання і повинно бути виконано шрифтом Times New Roman кеглем 14 з 1,5 міжрядковим інтервалом.

Захист роботи передбачає презентацію реферату на практичних заняттях або науковому гуртку.

При виконанні індивідуального завдання у формі **презентації** остання повинна містити від 10 до 20 слайдів на відповідну тему. Інформація на слайдах повинна бути структурованою та достатньою за обсягом для розкриття заданої теми.

При виконанні індивідуального завдання у формі **таблиці**, остання розміщується симетрично на сторінці таким чином, щоб зручно було її розглядати без повороту, або з поворотом на кут 90 за годинниковою стрілкою.

Таблиця повинна складатися із номера таблиці, найменування таблиці і самої таблиці. Номер таблиці і її найменування повинно вказуватись над таблицею, починаючи від лівого її кута за формою: "Таблиця 1. Назва таблиці". Крапка в кінці не проставляється.

Таблиця повинна бути розподілена на графи (колонки) і рядки. Ліву першу колонку та перший верхній ряд таблиці слід використовувати для назви критеріїв аналізу представленого в таблиці матеріалу. Якщо таблицю розділяють на частини і переносять на інші сторінки або розміщують одну частину під одною чи поряд. Допускається нумерація граф на початку таблиці і при перенесенні частин таблиці на наступних сторінках. У всіх випадках назва таблиці розміщуються тільки над першою її частиною.

**ХМЕЛЬНИЦЬКА ОБЛАСНА РАДА
ХМЕЛЬНИЦЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ УПРАВЛІННЯ ТА ПРАВА
ЮРИДИЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ
Кафедра цивільного права та процесу**

Навчальна дисципліна:

**Альтернативне вирішення правових
спорів**

РЕФЕРАТ

на тему:

**«МЕДІАЦІЯ ЯК СПОСІБ АЛЬТЕРНАТИВНОГО
ВИРІШЕННЯ ПРАВОВИХ СПОРІВ»**

Виконав:

Іванов

Віктор Дмитрович,

студент 2 курсу магістратури

Перевірила:

Бондаренко-Зелінська

Надія Леонтіївна,

кандидат юридичних наук,

доцент

Хмельницький

2019

ЗМІСТ

	Стор.
ВСТУП	- 3
1. Консоліація: поняття, сутність та характерні риси	- 5
2. Особливості консоліації як способу АВС	- 9
3. Перспективи запровадження консоліації в Україні	- 13
ВИСНОВКИ	- 16
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	- 18

ВСТУП

.....
(Виклад змісту вступу)

1. (Назва першого параграфу)

.....
(Виклад змісту першого параграфу)

2. (Назва другого параграфу)

.....
(Виклад змісту другого параграфу)

3. (Назва третього параграфу)

.....
(Виклад змісту третього параграфу)

ВИСНОВКИ

.....
(Виклад змісту висновків)

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Convention on Conciliation and Arbitration within the OSCE adopted by the Council of Ministers at its meeting held on 15 December 1992 / OSCE. URL :<http://www.osce.org/cca/111409>.

2. Давыденко Д. Л. Вопросы юридической терминологии в сфере «альтернативного разрешения споров». Третейский суд. 2009. № 1. С. 40–53.

3. Про медіацію : Проект Закону України № 3665-1 від 29.12.2015 р. Верховна Рада України. URL : http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=57620.

4. ... (інші джерела, оформлені відповідно до вимог оформлення списку джерел).

Нижче списку використаних джерел рукописним способом зазначаються дата виконання реферату і особистий підпис студента.

1.5.2. Тематика індивідуальних завдань

У разі обрання студентом роботи над індивідуальними завданнями, визначене нижче завдання 1 є обов'язковими, а завдання 2-3 на вибір студента.

Завдання 1. Підготувати порівняльну таблицю видів посередництва.

Завдання 2. Підготувати презентацію по одній з тем дисципліни.

Завдання 3. Написати реферат на одну з тем :

1. Запровадження в Україні посередництва (історико-правовий аспект).
2. Правове регулювання посередництва в Україні.
3. Практика застосування різних видів посередництва в зарубіжних країнах (*конкретна країна узгоджується з керівником*).
4. Співвідношення понять «посередництво», «човникова дипломатія», «медіація»
5. Моделі медіації в світі.
6. Сімейна медіація
7. Комерційна медіація
8. Корпоративна медіація
9. Перспективи застосування медіації в судовому процесі.
10. Вимоги, яким повинен відповідати медіатор.

1.6. Підсумковий контроль

Підсумковий семестровий контроль у _____ семестрі проводиться у формі _____.

1.6.1. Питання для підсумкового контролю

1. Основні підходи до вирішення спорів
2. Поняття, значення альтернативного вирішення спорів (АВС) та місце в механізмі захисту прав особи
3. Поняття, значення посередництва як способу АВС
4. Характерні ознаки посередництва як способу АВС
5. Види посередництва: фасилітація, консоліація, медіація, їх порівняльно-правова характеристика.
6. «Човникова дипломатія» як вид посередництва
7. Структура/процедура посередництва.
8. Правове регулювання посередництва в Україні.
9. Практика застосування посередництва в Україні
10. Особливості медіації як виду посередництва.
11. Види/моделі медіації.
12. Принципи медіації (добровільність, рівноправ'я сторін, нейтральність та незалежність медіатора, конфіденційність).
13. Взаємодія медіації та інших способів вирішення правових спорів
14. Процедура медіації: вступне слово медіатора, виступи сторін, з'ясування інтересів, визначення спірних питань, формування пропозицій щодо шляхів вирішення спору, вибір рішення.
15. Рішення за результатами медіації та його виконання
16. Медіатор як суб'єкт здійснення медіації.
17. Вимоги, яким повинен відповідати медіатор
18. Інструменти медіатора: фрейм, підстроювання (рапорт), віддзеркалювання, «Правильні питання», перефразування, активне слухання, рефреймінг тощо, особливості використання.
19. Робота медіатора з інформацією. Оцінка ризиків, робота з цифрами, тест на реальність, запобігання постконфлікту.
20. Фіксування медіації та конфіденційність
21. Фіксування перебігу медіації
22. Оформлення результатів медіації.
23. Медіацій на угоду: поняття, характерні ознаки.
24. Основні вимоги до змісту медіаційної угоди.
25. Медіація і право. Право в медіації.

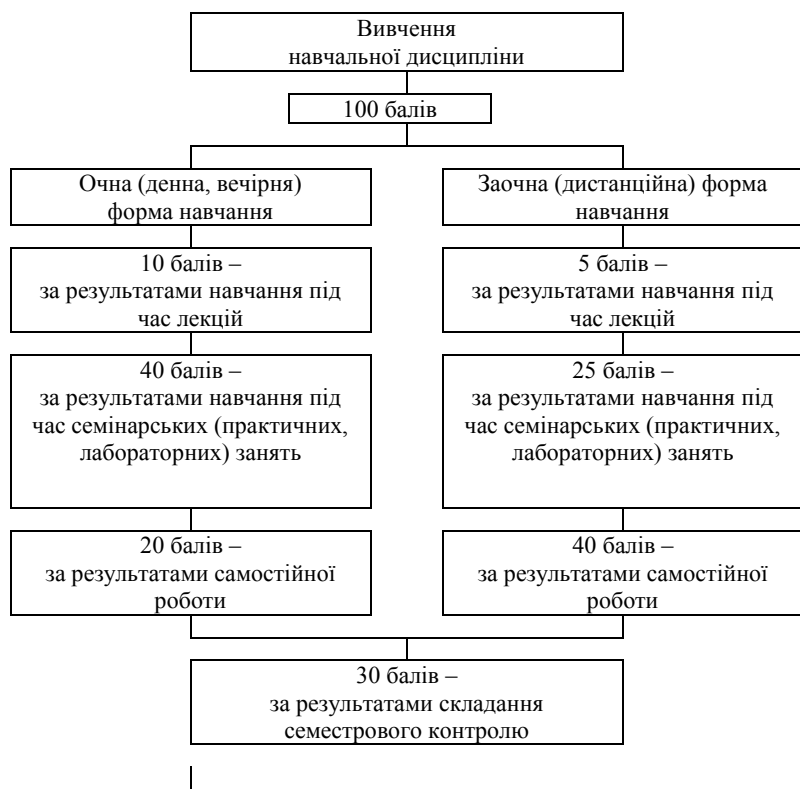
26. Значення медіації для юридичної діяльності. Значення юридичної діяльності для медіації.
27. Медіація в окремих видах юридичної діяльності
28. Взаємозв'язок і взаємодія медіації та судочинства
29. Судова (інтегрована) медіація: поняття, значення, види.
30. Особливості судової медіації
31. Особливості комерційної медіації як способу вирішення цивільно-правових спорів.
32. Види комерційної медіації.
33. Особливості сімейної медіації.
34. Специфіка медіації за участі малолітніх та неповнолітніх осіб.
35. Способи альтернативного вирішення трудових спорів (примирна комісія, трудовий арбітраж, посередництво тощо).
36. Особливості корпоративної медіації

1.6.2. Приклад залікового білету

1. Основні підходи до вирішення спорів
2. «Човникова дипломатія» як вид посередництва
3. Медіацій на угода: поняття, характерні ознаки.

2. Схема нарахування балів

2.1. Нарахування балів студентам з навчальної дисципліни здійснюється відповідно до такої схеми:

2.2. Обсяг балів, здобутих студентом під час лекцій з навчальної дисципліни, обчислюється у пропорційному співвідношенні кількості відвіданих лекцій і кількості лекцій, передбачених навчальним планом, і визначається згідно з додатками 1 і 2 до Положення про організацію освітнього процесу в Хмельницькому університеті управління та права.

2.3. З цієї навчальної дисципліни передбачено проведення у цьому семестрі 7 семінарських занять за денною формою навчання.

Критерії поточного оцінювання знань студентів наведені у п.4.3.8. Положення про організацію освітнього процесу в Хмельницькому університеті управління та права (затвердженого 29 травня 2017 року, протокол № 14).

2.4. Перерозподіл кількості балів в межах максимально можливої кількості балів за самостійну роботу студентів та виконання індивідуальних завдань, наведено в наступній таблиці:

№ з/п	9 тем	Номер теми												Усього балів	
		1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.	10.	11.	12.		
	Максимальна кількість балів за самостійну роботу	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	12
	Максимальна кількість балів за індивідуальне завдання	8												8	
	Усього балів													20	

3. Рекомендовані джерела

3.1. Літературні джерела

1. Manhart U. Höre, rede, siege: Leitfadenerfolgreiches Verhandeln [Текст] / U. Manhart. - Wien : Linde, 2005. - 220 S.
2. Mediation (AnwaltsBasics) / von Christian Wermke. – Hemmer: – 1. Mai 2012/ – 187 p. (нім.)
3. Mediation: Grundlagen, Methoden, rechtlicher Rahmen / Christine Rabe, Martin Wode. – Springer: 29. September 2014/ – 248 p. (нім.)
4. Mediation und Recht / von Juliane Ade, Nadja Alexander. – Alpmann Schmidt Verlag: 22. April 2013. – 141 p. (нім.)
5. Schraner M. Verhandlungsführer: ein Führerdurch Verhandlungen, beideneinein Scheitern nicht in Frage kommt / M. Schraner. - Salzburg : Ecowin, 2003. - 119 S.: Abb.
6. Types of ADR — mediation; conciliation; arbitration; and counseling. URL : <http://www.treasury.gov.au/Policy-Topics/Business/Small-Business/Legal-Topics/Dispute-Resolution-Proceedings/Types-of-ADR>.
7. Альтернативні способи вирішення спорів (ADR) : Матер. IV Львівського міжнародного форуму (26-27 травня 2011 року, м. Львів) : під ред. І. І. Дудки – Львів: Львівський державний інститут новітніх технологій та управління ім. В. Чорновола, 2011. – 204 с.
8. Альтернативні підходи до розв'язання конфліктів: теорія і практика застосування / Уклад.: Н. Гайдук, І. Сенюта, О. Бік, Х. Терешко. – Львів: ПАІС, 2007. – 296 с.
9. Альтернативное разрешение споров: учеб.-метод. комплекс / А. И. Зайцев, И. Ю. Захарьящева, И. Н. Балашова, А. Н. Балашов. — М.: Экзамен, 2007. — 573 [1] с.
10. Андреев В. И. Конфликтология: Искусство спора, ведение переговоров, разрешения конфликтов / В. И. Андреев. - М. : Народное образование, 1995. - 127 с.
11. Балинська О. М. Правова комунікація: вербально-біхевіористський підхід: монографія / О. М. Балинська ; Львівський держ. ун-т внутрішніх справ. - Л. : Паіс, 2008. - 212 с.
12. Беркли-Ален М. Забытое искусство слушать. – СПб: Питер-Пресс, 1997. – 256 с.
13. Бертон Дж. В. Конфликт и коммуникации: Использование контролируемой коммуникации в международных / Дж. В. Бертон // Теория международных отношений: Хрестоматия / Сост., науч. ред. и коммент. П.А. Цыганкова. – М.: Гардарики, 2002. С. 353–361. <http://grachev62.narod.ru/tmo/chapt34.html>
14. Бобровник С. В. Компромiс i конфлікт у праві: антрополого-комунікативний підхід до аналізу: монографія [Текст] / С. В. Бобровник. – К.: Юридична думка, 2011. – 384 с.
15. Буш Р. А. Что может медиация: трансформативный подход к конфликту / Роберт А. Бэрк Буш, Джозеф П. Фолджер. - К. : Захаренко В. А., 2007. - 264 с.
16. Ващенко І.В. Конфліктологія та теорія переговорів: навч. посіб [Текст] / І. В. Ващенко, М. І. Кляп. – К. : Знання, 2013. – 407 с.
17. Відновне правосуддя: особливості впровадження процедури медіації: європейський досвід / О. М. Боброва [и др.]. - К. : Наш час, 2006. - 164 с.
18. Войдала М. А. Адвокат и альтернативные способы решения гражданско-правовых споров [Wojdala Michal An attorney and alternative methods of civil dispute resolution] / М. А. Войдала // Цивилистическая процессуальная мысль : Международн. сб. науч. статей. – Вып. 4 «Адвокатура» / Под. ред. С. Я. Фурсы. – К.: Алерта, 2015. – С. 400-407 (англ.)
19. Вступ до альтернативного вирішення спорів : навч. посіб. / Г. В. Анікіна, Ю. В. Білоусов, Н. Л. Бондаренко-Зелінська [та ін.] ; під ред. У. Хелльманна, Н. Л. Бондаренко-Зелінської. — Хмельницький : Хмельницький університет управління та права, 2017. — 234 с.

20. Гончарова Г. С. [Мирова] Угода та медіація: загальні риси та відмінності між ними / Г. С. Гончарова // Право та інновації. - 2013. - № 4. - С. 126-136. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/apir_2013_4_13.pdf
21. Гірник А.М. Посередництво в трудових конфліктах / Центр соц. досліджень імені В. Старосольського. – К. : Стилос, 1998. – 52 с.
22. Гришина Н.В. Психология межличностного конфликта: Дис ... д-ра психол. наук: 19.00.01 / Институт психологии. - СПб, 1995. 318 с.
23. Гражданский процесс в межкультурном диалоге: евразийский контекст: Всемирная конференция Международной ассоциации процессуального права (18-21 сентября 2012 г., г. Москва, Россия): Сб. докладов под. ред. Д. Я. Малешина. – М.: Статут, 2012. – 720 с.
24. Дякович М. М. Пропозиції щодо розвитку медіації в нотаріальній практиці нотаріусів України [Текст] / М. М. Дякович // Часопис Київського університету права. - 2014. - N 4. - С. 137-139.
25. Експлугес Карлос Медиация по гражданским и коммерческим делам [Espluges Karlos Civil and commercial mediation] / Карлос Експлугес // Цивилистическая процессуальная мысль : Международн. сб. науч. статей. – Вып. 4 «Адвокатура» / Под. ред. С. Я. Фурсы. – К.: Алерта, 2015. – С 320.-400. (англ.)
26. Елисеев Д. Б. Роль медиации в разрешении правовых конфликтов (теоретико-правовой анализ) : Автореф. дис. ... канд. юрид. наук. – Москва, ФГБОУВПО «Российская академия народного хозяйства и государственной службы при Президенте Российской Федерации», 2013. – 32 с.
27. Калашникова С. И. Медиация в сфере гражданской юрисдикции / С. И. Калашникова. – М.: Инфотропик Медиа, 2011. – 304 с.
28. Карл Маки, Эйлин Кэрролл. Международная медиация - искусство деловой дипломатии. – М.: Межрегиональный центр управленческого и политического консультирования, 2012. – 264 с.
29. Кириченко А. В. Современные психологические технологии влияния на личность в профессиональных целях / А. В. Кириченко ; науч. ред. А. А. Деркач. - Минск : Тесей, 2003. - 224 с.
30. Клич А. К. Договор о медиации как исполнительный документ [Aleksandra Klich Settlement by mediation as an example of a execution]/ А. К. Клич // Цивилистическая процессуальная мысль : Международн. сб. науч. статей. – Вып. 3 «Исполнительный процесс» / Под. ред. С. Я. Фурсы. – К.: Алерта, 2014. – С. 376 (англ.)
31. Клич А. К. Договор о медиации как исполнительный документ [Aleksandra Klich Settlement by mediation as an example of a execution]/ А. К. Клич // Цивилистическая процессуальная мысль : Международн. сб. науч. статей. – Вып. 3 «Исполнительный процесс» / Под. ред. С. Я. Фурсы. – К.: Алерта, 2014. – С. 376 (англ.)
32. Клюев Е. В. Речевая коммуникация [Текст] : Успешность речевого взаимодействия: Учеб. пособие для ун-тов и ин-тов / Е. В. Клюев. - М. : РИПОЛ КЛАССИК, 2002. - 317 с.
33. Конфліктологія та теорія переговорів: навч. посіб / І. В. Ващенко, М. І. Кляп. – К. : Знання, 2013. – 407 с.
34. Конфликтология / Под ред. А. С. Кармина. – СПб.: Лань, 1999. –448 с.
35. Коробанов Ю. М. Теорія і практика комунікацій: навч. посібник: у 3 ч. / Ю. М. Коробанов, А. Ю. Коробанов. Ч. 1 : Наукові методи, моделі та семантика комунікативних процесів. - Миколаїв: Національний ун-т кораблебудування ім. адмірала Макарова, 2009. - 63 с.
36. Лазарев С. В. Основы судебного примирения. М. : Инфотропик Медиа, 2011. 256 с.
37. Ложкин Г.В. Практическая психология конфликта: Учебное пособие [Текст] / Г. В. Ложкин, Н. И. Повякель. – К.: МАУП, 2000. – 256 с.

38. Носырева Е. И. Альтернативное разрешение гражданско-правовых споров в США : дис. ... д-ра юрид. наук. Воронеж, 2001. 362 л.
39. Перспективи застосування альтернативних способів вирішення спорів (ADR) в Україні: Матер. II Львівського міжнародного форуму (26-29 травня 2009 року, м. Львів) : під ред. І. І. Дудки – Львів: Львівський державний інститут новітніх технологій та управління ім. В. Чорновола, 2009. – 221 с.
40. Поварнин С.И. Спор. О теории и практике спора. – СПб: ЮНИТИ-ДАНА, 1996. – 160 с.
41. Практическая психология конфликта: Учебное пособие / Г. В. Ложкин, Н. И. Повякель. – К.: МАУП, 2000. – 256 с.
42. Резнікова В.В. Правове регулювання посередництва у сфері господарювання (теоретичні аспекти): монографія [Текст] / В. В. Резнікова. — Хмельницький : Вид-во Хмельницького університету управління та права, 2010. — 706 с.
43. Спектор О. М. Альтернативні способи вирішення цивільно-правових спорів: світовий досвід та перспективи застосування у правовій системі України. К. : Фенікс, 2013. 159 с.
44. Теория и практика медиации (посредничества) в экономической сфере : учеб.-метод. пособие / И. А. Бельская [и др.] ; под ред. У. Хелльманна [и др.]. — Хмельницький : Хмельницький університет управління и права, 2015. — 232 с.
45. Цивільне законодавство України в контексті розвитку європейського приватного права: монографія / Р. О. Стефанчук, Ю. В. Білоусов, Н. Л. Бондаренко-Зелінська [та ін.]; За заг. ред. Ю. В. Білоусова. – Ред. Журн. «Право України», 2013. – 296 с.
46. Чернышева Т. В. Примирение в праве: понятие и виды : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.01. М., 2012. 18 с.
47. Цюрупа М.В. Основи конфліктології та теорії переговорів: Навчальний посібник [Текст] / М. В. Цюрупа. – К.: Кондор, 2004. – 172 с.

3.2. Нормативні джерела, правозастосовча практика

1. Convention on the Recognition and Enforcement of Foreign Arbitral Awards (New York, 1958) (the «New York Convention») / UNCITRAL. URL : https://treaties.un.org/pages/ViewDetails.aspx?src=TREATY&mtdsg_no=XXII-2&chapter=22&lang=en.
2. Directive 2008/52/EC of the European Parliament and of the Council of 21 May 2008 on certain aspects of mediation in civil and commercial matters / EUR-Lex. URL : <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2008:136:0003:0008:En:PDF>.
3. Green paper on alternative dispute resolution in civil and commercial law /* COM/2002/0196 final (Зелена книга альтернативного вирішення спорів у цивільному та комерційному праві) EUR-Lex Access to European Union law. – URL: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?qid=1475417153556&uri=CELEX:52002DC0196>.
4. European Code of Conduct for Mediators of 2 June 2004. URL : <http://bgarf.ru/science/baltic-center-of-mediation-and-conflictology/normativno-pravovye-dokumenty/evro-kodeks.pdf>.
5. European Convention on International Commercial Arbitration, Geneva, 21 April 1961 / United Nations Treaty Collection. URL : https://treaties.un.org/pages/ViewDetails.aspx?src=TREATY&mtdsg_no=XXII-2&chapter=22&lang=en.
6. Арбитражный регламент ЮНСИТРАЛ (пересмотрен в 2010 году) / ЮНСИТРАЛ. URL : <http://www.uncitral.org/pdf/russian/texts/arbitration/arb-rules-revised/arb-rules-revised-r.pdf>.
7. Арбитражный регламент. Примирительный регламент / ICC —International Chamber of Commerce. URL : <http://www.iccwbo.org/Data/Documents/Buisness-Services/Dispute->

Resolution-Services/Mediation/Rules/2012-Arbitration-Rules-and-2014-Mediation-Rules-RUSSIAN-version.

8. Господарський процесуальний кодекс України від 06.11.1991 р. (зі змінами та доповненнями) // Відомості Верховної Ради України (ВВР). — 1992. — № 6. — Ст. 56.
9. Загальна декларація прав людини, проголошена Організацією Об'єднаних Націй 10.12.1948 р. // Права людини. Міжнародні договори України: декларації, документи / упорядник Ю. К. Качуренко. — К. : Наукова думка, 1992. — С. 18–24.
10. Інструкція про порядок визначення послідовності розгляду і вирішення колективного трудового спору (конфлікту) : затв.наказом Національної служби посередництва і примирення від 09.11.2005 р. № 124 // Бюлетень національної служби посередництва і примирення. 2005. № 12.
11. Міжнародний пакт про громадянські і політичні права, прийнятий Генеральною асамблеєю Організації Об'єднаних Націй 16.12.1966 р. // Права людини. Міжнародні договори України. — К., 1992. — С. 36–58.
12. Кодекс адміністративного судочинства України від 06.07.2005 р. // ОВУ. — 2005. — № 32. — Ст. 1918; ВВР. — 2005. — № 35–36, 37. — Ст. 446.
13. Кодекс законів про працю України від 10.12.1971 № 322-VIII [Електронний ресурс] Офіційний веб-портал «Верховна Рада України» — URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/322-08>
14. Конвенція про захист прав і основних свобод людини, підписана у Римі, 04.11.1950 р. // Вісник Українського центру прав людини. — 1998. — № 3. — С. 29–37.
15. О медиации : Закон Республики Казахстан от 28.01.2011 г. № 401-IV. URL : http://online.zakon.kz/Document/?doc_id=30927376.
16. Про затвердження Положення про посередника: Наказ НСПП від 18.11.2008 року № 133 [Електронний ресурс ресурс] Національна служба посередництва та примирення. — URL: <http://www.nspp.gov.ua/normativno-pravova-baza-nspp/polozhennya/5020-polozhennia-pro-poserednyka>
17. Положення про арбітра : затв. наказом Національної служби посередництва і примирення від 18.11.2008 р. № 132 / Національна служба посередництва і примирення. URL : http://www.nspp.gov.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=96:2010-02-24-14-36-30&catid=6:2009-12-29-19-38-17&Itemid=22.
18. Про адвокатуру та адвокатську діяльність : Закон України від 05.07.2012 р. // ОВУ. — 2012. — № 62. — Ст. 2509.
19. Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини : Закон України 23.02.2006 р. // ОВУ. — 2006. — № 12. — Ст. 792; ВВР. — 2006. — № 30. — Ст. 260.
20. Про забезпечення права на справедливий суд: Закон України від 12.02.2015 р. // Відомості Верховної Ради України. — 2015. - № 18, № 19-20. - Ст. 132. [Електронний ресурс] Офіційний веб-портал «Верховна Рада України» — URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/192-19>
21. Про нотаріат : Закон України від 02.09.1993 р. // ВВР. — 1993. — № 39. — Ст. 384.
22. Про третейські суди : Закон України від 11.05.2004 р. // ОВУ. — 2004. — № 23. — Ст. 1540.
23. Резолюція 35/52 Генеральної ассамблеї ООН «Согласительный регламент Комиссии Организации Объединенных Наций по праву международной торговли» от 04.12.1980 г. URL : <http://uainfo.biz/legal/basebi/ua-hmwdit.htm>.
24. Рекомендация № R (81) 7 Комитета министров государствам-членам относительно путей облегчения доступа к правосудию от 14.05.1981 г. [Електронний ресурс] Верховна Рада України. Законодавство України. URL : http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=994_133.
25. Рекомендация № R (98) 1 Комитета министров государствам-членам касательно медиации в семейных вопросах от 02.01.1998 г. / Практика разрешения конфликтов. URL : http://www.commonground.org.ua/lib_law.shtml.

26. Рекомендация Rec (2001) 9 Комитета министров государствам-членам об альтернативах судебному разбирательству между административными органами и частными сторонами от 05.09.2001 г. / Экономика, социология, менеджмент. URL : http://www.ecsocman.edu.ru/data/367/936/1223/106-127_Rekomendatsii_Soveta_Evropy.pdf.
27. Рекомендация Rec (2002) 10 Комитета Министров государствам-членам по медиации в гражданских делах от 18.09.2002 г. / Практика разрешения конфликтов. URL : http://www.commonground.org.ua/lib_law.shtml.
28. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним зверненням Товариства з обмеженою відповідальністю «Торговий Дім «Кампус Коттон клуб» щодо офіційного тлумачення положення частини другої статті 124 Конституції України (справа про досудове врегулювання спорів) від 09.07.2002 р. № 15–рп/2002 / Верховна Рада України. Законодавство України. URL : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/v015p710-02>.
29. Сімейний кодекс України від 10.01.2002 № 2947-III [Електронний ресурс] Офіційний веб-портал «Верховна Рада України» — Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2947-14>
30. Согласительный регламент ЮНСИТРАЛ от 15.06.1976 г. / Верховна Рада України. Законодавство України. URL : http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_063.
31. Типовой закон ЮНСИТРАЛ щодо міжнародного торговельного арбітражу від 21.06.1985 р. / Верховна Рада України. Законодавство України. URL : http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_879.
32. Типовой закон Комиссии Организации Объединенных Наций по праву международной торговли о международной коммерческой согласительной процедуре : Резолюция Генеральной Ассамблеи ООН A/RES/57/18 от 19.11.2002 г. Резолюция, принятая Генеральной Ассамблеей [по докладу Шестого комитета (A/57/562 и Corr.1 и 2)] / Official Documents System of the United Nations. URL : <http://daccess-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N02/539/00/PDF/N0253900.pdf?OpenElement>.
33. Узагальнення практики застосування судами Закону України «Про третейські суди» / Верховна Рада України. Законодавство. URL : http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/n_005700-09.
34. Щодо добровільного примирення та арбітражу : рекомендація Міжнародної організації праці від 26.09.1951 р. № 92 / Верховна Рада України. Законодавство України. URL : http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/993_232.
35. Сімейний кодекс України від 10.01.2002 р. (зі змінами та доповненнями) // Офіційний вісник України (ОВУ). — 2002. — № 7. — Ст. 273.

4. Інформаційні ресурси

1. <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/main/a> — Законодавство України на сайті Верховної Ради України.
2. <http://www.ccu.gov.ua/uk/index> — Конституційний Суд України.
3. <http://www.scourt.gov.ua/> — Верховний Суд України.
4. <http://www.president.gov.ua/documents/> — Офіційні документи на Офіційному представництві Президента України.
5. <http://www.kmu.gov.ua/control/> — Урядовий портал.
6. <http://www.minjust.gov.ua/> — Міністерство юстиції України.
7. <http://zakon.nau.ua/> — Професійна юридична система Мега-Нау.
8. <http://www.ligazakon.ua/> — Ліга:Закон — головний правовий портал України
9. <http://www.nbuv.gov.ua/portal/> — Наукова періодика України на сайті Національної бібліотеки України ім. В. І. Вернадського.

Розробники навчально-методичних матеріалів:

Викладач дисципліни – професор кафедри цивільного права та процесу, кандидат юридичних наук, доцент

_____ Н. Л. Бондаренко-Зелінська

_____ 2019 року

Схвалено кафедрою цивільного права та процесу 27 березня 2019 року, протокол № 8

Завідувач кафедри _____ С. Д. Гринько

_____ 2019 року

Декан юридичного факультету

_____ С. А. Крушинський

_____ 2019 року

Погоджено методичною радою університету _____ 2019 року, протокол № ____.

Голова методичної ради _____ І. Б. Ковтун

_____ 2019 року

_____ Обліковий обсяг робочої програми – ____ ум. др. арк.